

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Diana Rybová

**Náhrada při újmě na přirozených právech
člověka (§ 2956-2968 OZ)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. 11. 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 146 398 znaků včetně mezer.

Diana Rybová

V Mladé Boleslavi dne 28. 11. 2022

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za jeho odborné a trpělivé vedení této diplomové práce.

V neposlední řadě patří veliké díky mé rodině, partnerovi a přátelům za jejich neutuchající podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

ÚVOD	5
1. ÚPRAVA PŘIROZENÝCH PRÁV ČLOVĚKA V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	7
1.1. ÚPRAVA PŘIROZENÝCH PRÁV ČLOVĚKA V ÚSTAVNÍM POŘÁDKU	7
1.2. ÚPRAVA PŘIROZENÝCH PRÁV ČLOVĚKA V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	10
2. ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA ÚJMU V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	17
2.1. PREVENCE VZNIKU ÚJMY	18
2.2. ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY VZNIKU ODPOVĚDNOSTI	20
2.2.1. <i>Protiprávní jednání nebo protiprávní stav</i>	20
2.2.1.1. Porušení dobrých mravů	21
2.2.1.2. Porušení povinností stanovených zákonem	22
2.2.1.3. Porušení smluvní povinnosti	23
2.2.2. <i>Újma</i>	24
2.2.2.1. Majetková újma	24
2.2.2.2. Nemajetková újma	26
2.2.3. <i>Kauzální nexus</i>	26
2.2.4. <i>Zavinění</i>	27
3. KONCEPCE NÁHRADY ÚJMY ZPŮSOBENÉ ZÁSAHEM DO PŘIROZENÝCH PRÁV ČLOVĚKA	29
3.1. PŘIMĚŘENÉ ZADOSTIUCINĚNÍ A OKOLNOSTI ZVLÁŠTNÍHO ZŘETELE HODNÉ	29
3.2. DUŠEVNÍ ÚTRAPY	33
4. KONCEPCE NÁHRADY ÚJMY PŘI UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ A PŘI USMRČENÍ	35
4.1. BOLESTNÉ	37
4.2. ZTÍŽENÍ SPOLEČENSKÉHO UPLATNĚNÍ	39
4.3. DALŠÍ NEMAJETKOVÉ ÚJMY	40
4.4. ZPŮSOB URČOVÁNÍ VÝŠE NÁHRADY	41
4.5. METODIKA NEJVYŠŠÍHO SOUDU	43
4.5.1. <i>Bolestné</i>	44
4.5.2. <i>Ztížení společenského uplatnění</i>	45
4.6. ODŠKODŇOVÁNÍ SEKUNDÁRNÍCH OBĚTÍ	46
4.7. NÁKLADY SPOJENÉ S PÉČÍ O ZDRAVÍ	50
4.8. NÁKLADY POHŘBU	50
5. PENĚŽITÉ DÁVKY	51
5.1. NÁHRADA ZA ZTRÁTU NA VÝDĚLKU PO DOBU PRACOVNÍ NESCHOPNOSTI	51
5.2. NÁHRADA ZA DOBU PO SKONČENÍ PRACOVNÍ NESCHOPNOSTI	52
5.3. NÁHRADA ZA ZTRÁTU NA DŮCHODU	53
5.4. NÁHRADA ZA BEZPLATNÉ PRÁCE	54
5.5. NÁHRADA NÁKLADŮ NA VÝŽIVU POZŮSTALÝCH	54
5.6. ODBYTNÉ	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	60
ABSTRAKT, KLÍČOVÁ SLOVA	67
ABSTRACT, KEY WORDS	68

Úvod

Přirozená práva náleží každému člověku už jen z titulu toho, že je lidskou bytostí. Jedná se o ty nejhodnotnější a nejintimnější lidské statky, které prošly dlouhým historickým vývojem a v současnosti jsou pevně ukotveny na nejvyšší vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Je jedním z nejdůležitějších úkolů demokratického právního státu poskytnout jim tomu odpovídající ochranu.

Zásah do přirozeného práva může postihnout každého člověka. Dnešní rychlá a dynamická doba přináší spoustu každodenních situací, při kterých může k takové újmě velmi rychle dojít. Například, a ne zcela výjimečně, se může jednat o ublížení na zdraví způsobené dopravní nehodou nebo zásah do důstojnosti člověka publikováním pomlouvačného článku v bulvárním tisku.

Je důvodné očekávat, že zásah do takto chráněných subjektivních práv bude poškozeným, jeho blízkými i společností jako celkem vnímán obzvlášť intenzivně. Je proto úkolem právního řádu vytvořit komplexní systém, který bude řešit kompenzaci za újmu způsobenou na přirozených právech člověka. Poškozenému náleží náhrada za vytrpěnou újmu. Nemajetková újma, která vznikla zásahem do přirozeného práva, se v obecném slova smyslu nedá odškodnit. Nelze přesně určit hodnotu zmařeného lidského života, lidské důstojnosti nebo vytrpěných bolestí. Hlavní funkcí náhrady za takovou nemajetkovou újmu je proto především satisfakce. Škůdce je povinen újmu nahradit přiměřeným zadostiučiněním s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu a zmírnit tak nepříznivý následek, který nastal ve sféře poškozeného.

Cílem této diplomové práce je pomocí metody deskripce a analýzy podat základní, ucelený pohled na institut náhrady újmy na přirozených právech člověka a prezentovat názory a myšlenky členů právní obce i mé vlastní na některé z hojně diskutovaných dílčích témat. K dosažení tohoto cíle je pracováno s platným zněním zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), jehož ustanovení jsou na místech, na kterých je podle mého názoru změna nejochvěvnější a nejdůležitější, porovnávány s úpravou v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „starý občanský zákoník“). Některé dílčí instituty jsou v občanském zákoníku pojaty naprosto odlišně a jejich porovnání se zněním ve starém občanském zákoníku nám může pomoci k lepšímu pochopení úmyslu zákonodárce. Dále mi jako zdroj informací a poznatků slouží důvodová zpráva k občanskému zákoníku, komentářová literatura, odborné publikace a recentní i starší judikatura českých soudů (především Nejvyššího soudu a Ústavního soudu).

První kapitola této práce je věnována přirozeným právům člověka. Jelikož se jedná o právní úpravu, jejíž základy jsou pokládány předpisy nejvyšší právní síly, je nejprve podán krátký ústavní úvod do problematiky, který je důležitý pro pochopení pevného zakotvení přirozených práv

v právním řádu. Poté navazují úpravou v občanském zákoníku, která na tu ústavní navazuje a taktéž staví na přirozenoprávní koncepci.

Ve druhé kapitole je rozebrán institut odpovědnosti za újmu v občanském zákoníku. Pozornost je nejprve věnována rozdílu mezi perspektivním a retrospektivním pojetím odpovědnosti, dále principu prevence a krátce je pojednáno o základních předpokladech pro vznik odpovědnosti.

Třetí kapitola je věnována obecné úpravě náhrady za újmu na přirozených právech člověka, která je obsažena v § 2956 a § 2957 občanského zákoníku. V této kapitole je také přiblížen institut přiměřeného zadostiučinění a krátce je pojednáno o duševních útrapách.

Čtvrtá kapitola této práce je nejobsáhlejší a věnuje se koncepci náhrady za nemajetkovou újmu způsobenou ublížením na zdraví či usmrcením. Postupně jsou rozebrány jednotlivé dílčí nároky poškozeného (bolestné, ztížení společenského uplatnění, další nemajetkové újmy) a způsob určování reálné náhrady. Za tímto účelem je v diplomové práci přiblížena Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Dále se věnují problematice odškodňování sekundárních obětí a tzv. reflexní újmy. Nakonec pojednávám o náhradě majetkové újmy za náklady spojené s péčí o zdraví a náklady pohřbu.

Poslední kapitola popisuje peněžité dávky, které jsou dílčími majetkovými nároky poškozeného na peněžité důchod od škůdce v případě zásahu do jeho tělesné integrity.

1. Úprava přirozených práv člověka v českém právním řádu

Pojem přirozená práva člověka je pojmem spíše abstraktním a definičně jen těžko vyčerpateľným. V historii se pojmy jako je bytí, svoboda, rovnost nebo důstojnost zabývala řada filozofů, ovšem až konec raného novověku přinesl první snahy o úpravu lidských práv v právních dokumentech.

Přestože jsou v dnešní době základní lidská práva a svobody velmi široce a pevně zakotvena na vnitrostátní, ale především na mezinárodní úrovni, svět se vyvíjí a mění. Objevují se tak mezery, které stále nejsou dostatečně upraveny a v důsledku toho i lidé, kteří si přijdou nerovnocenní. Zákodárci by měli v každé době tyto změny reflektovat a cílit na co největší rovnoprávnost ve společnosti.

Proto podle mého názoru nikdy nebude katalog lidských práv definičně vyčerpán. Lidé jsou od sebe mnohostranně odlišní, a to stejné platí také o jejich hodnotách. Každý si pod pojmem rovnost, svoboda či důstojnost může představit různé věci, pro každého jsou v životě důležité jiné hodnoty. Poté už záleží pouze na zákonné úpravě specifických institutů, výkladu soudů a celkové náladě ve společnosti.

V českém právním řádu jsou přirozená práva upravena napříč právními předpisy. Silné základy pokládá úprava obsažená v ústavním pořádku, která jasně zakotvuje přirozenoprávní koncepci pojetí přirozených práv. Z té vycházel i tvůrce kodexu soukromého práva z roku 2012, když v ustanoveních občanského zákoníku jasně následují úpravu ústavní, která má vyšší právní sílu. Detailnější úpravu jednotlivých institutů můžeme nalézt i v jiných, speciálních právních předpisech.

1.1. Úprava přirozených práv člověka v ústavním pořádku

K ochraně přirozených práv člověka se hlásí již preambule usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“). Federální shromáždění zde doslovně uznává „*neporušitelnost přirozených práv člověka a občana*“, což naplňuje obsahem norem, které Listina dále deklaruje. Zároveň také nedotknutelnost těchto práv a svobod chrání před budoucím právním vývojem a zakotvuje je tak jako základní podstatu právního řádu.

Klíčový význam preambule je spatřován v jednoznačném příklonu k přirozenoprávní koncepci lidských práv, což dokládá zdůrazněním neporušitelnosti přirozených práv člověka a občana. Přirozenoprávní koncepce lidských práv je pojmově založena na tom, že je stát nezakládá,

nýbrž pouze deklaruje a je povinen je také účinně chránit.¹ Tuto koncepci dokládá ve svém nálezu i Ústavní soud, který stanovuje, že: „*Těžištěm ústavního pořádku ČR je jednotlivec a jeho práva garantovaná ústavním pořádkem ČR. Jednotlivec je východiskem státu. Stát a všechny jeho orgány jsou ústavně zavázány k ochraně a šetření práv jednotlivce. Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (kupříkladu právo na život, zaručení právní subjektivity), ale v souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv, jež nalezla vyjádření například v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv, se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Způsobnost mít práva je součástí kvality člověka, součástí jeho lidství a je slovy preambule Listiny přirozeným právem člověka.*“²

V článku 1 Listiny zákonodárce navazuje: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.*“

Hodnoty, které každému člověku přiznává článek 1 Listiny, jsou základem moderních lidskoprávních dokumentů. V dřívějších dobách si lidé nebyli rovní a nebyli svobodní ve svém rozhodování. Důstojnost se odvozovala od postavení ve společenském žebříčku, nebyla přiznávána každému jedinci a s neurozenými lidmi se často zacházelo tak, jako by žádná práva neměli. Státní moc vycházela od panovníka, nikoliv od lidu samotného, když většina populace neměla žádnou možnost ve vyjádření svého politického směřování.

Kromě děl filozofů (kterými jsou ovšem lidskoprávní dokumenty silně inspirovány) se první právní pojetí základních lidských práv tak, jak je známe dnes, objevilo v Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických z roku 1776³, kde autor textu, Thomas Jefferson, uvádí: „*Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že jsou obdařeni svým Stvořitelem určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí. Že k zajištění těchto práv se ustanovují mezi lidmi vlády, odvozující svoje oprávněné pravomoci ze souhlasu těch, jimž vládnou.*“⁴ Text doslovně přiznává lidem rovnost a svobodu, vynechává ale důstojnost, jejíž výslovné zakotvení v lidskoprávních dokumentech přišlo až později. Nelze ovšem

¹ BAŇOUCH, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-23]. Dostupné z: www.aspi.cz.

² Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2017, II. ÚS 2630/07-2.

³ Bartoň k čl. 1 In: HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021. [online] [cit. 2022-3-23] Dostupné z: www.beck-online.cz

⁴ KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. Praha: Leges, 2011. str. 490–494.

na vyjmenovaná nezcizitelná práva pohlížet jako na uzavřený výčet. Přelomové také je, že ve stejném odstavci ustanovuje jako zdroj moci lid, který si zvolí své vlády.

Jen o pár let později byla v první fázi Velké francouzské revoluce vydána Deklarace práv člověka a občana, která položila základ evropské úpravě základních lidských práv a svobod. Ve článku 2 uvádí: „*Cílem každého politického společenství je zachování přirozených a nepromlčitelných práv Člověka. Těmito právy jsou svoboda, vlastnictví, bezpečnost, a odpor proti utlačování.*“⁵

Deklarace obou států byly přelomovými momenty konce 18. století a velkým krokem k více rovnoprávné společnosti. I když dnešním pohledem víme, že cesta k úplné rovnosti byla ještě dlouhá a trnitá (a i dnes ještě nedokončená), oba výše popsané dokumenty položily základy nové světové koncepce lidských práv a svobod.

Velkým milníkem ve vnímání přirozených práv člověka byly hrůzné skutky vykonané během druhé světové války. Zločiny proti lidskosti spáchané především na osobách židovské národnosti, jejich vyloučení ze společnosti a odebrání veškerých práv byly silným impulsem pro poválečné jednání o novém konceptu lidských práv. Prvním dokumentem, který stál na této nové koncepci, a který je zároveň nejznámějším katalogem lidských práv, je Všeobecná deklarace lidských práv (dále jen „VDLP“), jejíž závazky se zavázaly plnit členské země OSN.^{6 7}

Článek 1 VDLP stanoví: „*Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv.*“ O přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných právech, které jsou základem svobody, spravedlnosti a míru na světě, hovoří autoři VDLP již v preambuli. Odkazují se právě na barbarské činy spáchané během druhé světové války a na nutnost reagovat a chránit lidská práva zákonem. Důstojnost každého člověka se tedy dostává do popředí a stává se základním kamenem moderních lidskoprávních dokumentů (dříve se úpravy lidských práv opíraly především o svobodu a rovnost). Takto by mělo být zaručeno, že žádný člověk nebude dehumanizován stejným způsobem, jako kdysi byly oběti holocaustu.

Výkladů obsahu přirozeného práva člověka na důstojnost přinesl během let Ústavní soud několik. V jednom ze svých nálezů Ústavní soud říká: „*Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí⁸ chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti*

⁵ KLOKOČKA, V., WAGNEROVÁ, E. Ústavy států Evropské unie. 2. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 137.

⁶ Baroš k čl. 1 In: BAŇOUCH, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-3-23]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁷ Článek 56 v návaznosti na článek 55 Charty OSN.

⁸ V poválečném chápání lidských práv.

lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti.“⁹ Je to tedy přirozené právo náležející každému člověku už jen samotnou skutečností, že je *člověkem*, je součástí každého a „*je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti...*“¹⁰

S výkladem přirozených lidských práv jako součástí samotného lidství souvisí i druhá věta článku 1 Listiny, která zakotvuje tato práva jako nezadatelná, nezczizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Tyto adjektiva jen zdůrazňují smysl přirozených práv, která jsou chápána jako věčná. Vznikají s člověkem a trvají i po jeho smrti, jedinec se jich nemůže vzdát, nemůžou mu být ani odebrána nebo zcizena. Takovéto pojetí základních práv a svobod patří k podstatným náležitostem demokratického právního státu a podle článku 9 odst. 2 Ústavy České republiky je jakákoliv změna takovýchto podstatných náležitostí demokratického právního státu nepřipustná.

1.2. Úprava přirozených práv člověka v občanském zákoníku

Právní úprava přirozených práv je v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) obsažena v jeho první části, ve které zákon upravuje základní zásady a obecné instituty, na kterých kodex soukromého práva stojí.

Nejprve se jimi zabývá § 3 občanského zákoníku, což je ustanovení, které má především hodnotový a interpretační význam. V prvním odstavci zákonodárce říká: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu jiným.*“ Ve druhém odstavci je demonstrativní výčet dalších stěžejních zásad, na kterých soukromé právo stojí. V důvodové zprávě k občanskému zákoníku je zdůrazněno, že zásady zde jmenované nesmí být brány taxativně jako uzavřený seznam.¹¹ I proto zákonodárce v odstavci třetím dodává, že se soukromé právo hlásí i k dalším obecně uznaným, a tedy výše nejmenovaným zásadám spravedlnosti a práva.

Občanský zákoník se v § 3 odst. 1 hlásí k zásadám přirozeného práva a kopíruje tak ústavní úpravu přirozených práv, která je nejen pro samotný kodex stěžejní a má před zákonem přednost. I když by se tedy mohlo zdát nadbytečné jejich ochranu zdůrazňovat i v občanském zákoníku, zákonodárce tím jasně vymezuje, na kterých hodnotách kodex stojí. Tato úvodní ustanovení pak musí být respektována nejen při interpretaci a použití všech ustanovení občanského zákoníku, ale také ostatních soukromoprávních předpisů.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

¹¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-3-25]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Za přirozené právo člověka občanský zákoník označuje právo brát se o vlastní štěstí. Ke stejnému přirozenému právu se před mnoha lety hlásila již výše zmiňovaná Deklarace nezávislosti. Podle Janouška je základem „*brání se o vlastní štěstí*“ antropologická představa, že člověk je rozdílný od jiných živočichů, je nadán životem, jeho existence je spojena s určitým rozumem a duševní činností, která se projevuje v jeho jednání ve vztahu k okolnímu světu.¹² Představy různých lidí o vlastním štěstí mohou být odlišné a zákon by měl tuto diferencovanost nejen reflektovat, ale především respektovat, jelikož jedním z příznačných prvků autokratické vlády je představa, že stát sám nejlépe ví, co je štěstí, a snaha regulovat a vnutit je člověku i proti jeho vůli. Proto je v demokratické společnosti potřeba respektovat, že každý může žít podle svého, neporušuje-li přitom práva jiných, a že každý může usilovat o vlastní štěstí podle libosti, nepůsobí-li to jiným bezdůvodnou újmu. Tak se vzájemně doplňují dvě hlavní zásady soukromého práva: zásada autonomie vůle a zásada *neminem laedere*.¹³ Člověk tak svým vlastním svobodným jednáním může dosahovat vlastních cílů a spokojenosti, nesmí tím ale působit újmu jiným.

Takovéto vnímání přirozených práv je promítnuto právě v tom, že se nikdy nemůže jednat o uzavřený seznam. Zákonodárce nedokáže vystihnout všechny potřeby a hodnoty společnosti, jelikož pro každého je v životě důležité něco jiného. Je samozřejmě chtěné, aby zákon poskytoval širokou ochranu statkům jako je život, zdraví nebo rodina, stejně žádoucí je ale ponechání hlavního rozhodnutí, co lidé považují za vlastní štěstí, na nich samotných.

V ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) občanského zákoníku je zdůrazněno, že „*každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí*“. Opět jde pouze o demonstrativní výčet přirozených práv člověka. Ustanovení plynule navazuje a rozšiřuje odstavec první, stejně tak kopíruje ústavní úpravu, kde jsou všechny výše vyjmenované hodnotové statky chráněny Listinou. Podle Pelikána a Pelikánové tato repetitivnost nepřináší žádný užitek.¹⁴ S tímto názorem nesouhlasím, protože podle mě opakovanost neznamená, že je ustanovení nadbytečné. Všechny hodnoty by samozřejmě byly chráněny i v případě, že by v občanském zákoníku zmíněny nebyly, protože úprava na úrovni ústavního pořádku má vyšší právní sílu a působí i na oblast soukromého práva. Jejich zdůrazněním a zařazením do prvních paragrafů, ve kterých občanský zákoník upravuje základní zásady soukromého práva, dává zákonodárce jasně najevo hodnoty, na

¹² Janoušek k § 3 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹³ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-3-25]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

¹⁴ Pelikán a Pelikánová k § 3 In: DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-4-9]. Dostupné z: www.aspi.cz.

kterých úprava stojí a které chrání. Proto si nemyslím, že takovéto přihlášení se k ochraně základních práv přímo v občanském zákoníku nemá význam. Přeci jen jde o hlavní kodex soukromého práva, který by kromě normativních ustanovení měl obsahovat i paragrafy hodnotové.

Občanský zákoník definice pojmů *zdraví, život, svoboda, čest, důstojnost a soukromí*, která jsou obsažena v tomto ustanovení, nepřináší. Je to krok od zákonodárce určitě správný, neboť definice těchto abstraktních pojmů závisí na konkrétních skutečnostech a situacích. Je navíc očekávatelné, že se vnímání takto základních hodnot bude v budoucnu měnit, proto je logickým krokem nechat interpretaci především na soudech, které mohou rozhodnout po zvážení všech okolností případu.

Přirozená práva náleží každému člověku bez rozdílu, což zákonodárce doslovně uznává v § 19 odst. 1 občanského zákoníku: *„Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.“* Ve druhém odstavci je zdůrazněno, že: *„Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.“*

Ustanovení je dalším jasným příklonem k přirozenoprávní koncepci, když uznává přirozená práva člověka už jen na základě skutečnosti, že je člověkem. Tato práva jsou vrozená, poznatelná rozumem i citem a zákon je nepřiznává, ale pouze deklaruje.

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku za inspiraci k návrhu § 19 občanského zákoníku označuje § 16 rakouského ABGB.¹⁵ Nepřejímá jej ovšem doslova, jelikož filozofickým východiskem k § 16 ABGB byl osvícenecký racionalismus, který již pominul, a návrh občanského zákoníku tento fakt musel zohlednit.¹⁶ Rozdíl je viditelný například v tom, že § 19 občanského zákoníku stanovuje, že přirozená práva nejsou poznatelná pouze čistým rozumem, ale také citem. K významu zařazení citového poznání Melzer se Sobkem říkají, že *„lidé dokáží poznat a uznat přirozená práva druhých osob ne pouze proto, že mají rozum, ale též proto, že umí být vnímaví (empatičtí) k jejich potřebám a legitimním zájmům. Mnohé hodnoty, které respektujeme jako významné, mají symbolický a potažmo i emoční význam, obvykle jsou svázány s konkrétními, osobně individualizovanými kontexty, vůči kterým jsou schémata chladného rozumu slepá. Potřebujeme rozum i cit v jejich kombinaci, abychom uměli vhodně zvážit a použít obecné principy*

¹⁵ § 16 ABGB: *„Každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva a nutno jej tudíž považovat za osobu. Otroctví nebo nevolnictví a výkon moci k tomu se vztahující nejsou v těchto zemích dovoleny.“*

¹⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

*v jedinečných situacích, a to i v takových, se kterými nikdo předem nepočítal. Rozum bez citu by vedl k formalismu, cit bez rozumu k nespoutanému subjektivismu.*¹⁷

Odstavec druhý § 19 občanského zákoníku obsahuje dva ze základních znaků přirozených práv člověka, a to jejich nezczizitelnost a nezadatelnost. Tyto atributy jsou spolu s nezrušitelností a nepromlčitelností upraveny již v článku 1 Listiny. Občanský zákoník stanoví, že v případě porušení zákazu dispozice s přirozenými právy člověka bude na takové jednání pohlíženo jako na nicotné. Podle stejného odstavce se také nepřihlíží k jednáním, která přirozená práva omezují v míře odporující zákonu. Z toho plyne, že základní práva nejsou absolutně neomezená. Omezit je lze pouze na základě zákona, přičemž takové zákonné omezení podléhá řadě limitů, jež souvisí s veřejným zájmem, za účelem jehož ochrany dochází k omezení základního práva. Nepřekročitelný ústavní limit stanovuje čl. 4 odst. 4 Listiny¹⁸ a při omezování lidských práv musí být vždy respektován princip proporcionality.¹⁹ Ten je jedním ze základních znaků demokratického právního státu a pomocí tohoto principu musí být vždy posuzováno, zda negativní důsledky omezení subjektivního práva nepřevažují nad pozitivy, které takové omezení přinese chráněnému veřejnému zájmu.²⁰

Omezování základních lidských práv na základě zákonného zmocnění jsme byli svědky během probíhající pandemie COVIDU-19. Oním veřejným zájmem, za jehož účelem k omezování docházelo, bylo veřejné zdraví a zmocňujícími zákony především zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon a později zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19. Stát tak ve snaze zamezit dalšímu šíření pandemie omezil například svobodu pohybu, kdy se občané mohli pohybovat pouze v hranicích okresu svého bydliště. Omezováním základních práv se ve velkém rozsahu zabývaly i správní soudy, které mnohokrát zmínily nutnost řádného zákonného zmocnění a dostatečného odůvodnění nutnosti omezení. Městský soud se například zabýval posouzením zákonnosti opatření Ministerstva zdravotnictví, které po českých občanech při návratu do vlasti ze zahraničí požadovalo negativní test na COVID-19. I když ve svém rozsudku došel k závěru, že ministerstvo je k tomuto kroku pravomocné a právo každého občana k svobodnému návratu do vlasti není neomezené, soud opatření přesto zrušil. Dospěl k názoru, že ministerstvo opatření dostatečně neodůvodnilo a neprokázalo, že dosažení legitimního cíle (který soud nerozporoval) nelze

¹⁷ Melzer a Sobek k § 19 In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. Praha : Leges, 2013, s. 266.

¹⁸ Článek 4 odst. 4 Listiny: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

¹⁹ Kokeš k § 19 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 25/97.

dosáhnout mírnějšími prostředky: „...nyní posuzovaný zásah do tohoto práva v podobě ochranným opatřením konkrétně stanovených povinností a omezení nelze optikou testu proporcionality prozatím hodnověrně posoudit, když je tato část napadeného ochranného opatření nepřezkoumatelná pro nedostatečné odůvodnění ukládaných povinností.“²¹

Existují ale i tzn. nederogovatelná lidská práva, které stát nemůže omezit ani ve výjimečných situacích. Příkladem je například kogentní ustanovení čl. 15 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. To sice v odstavci prvním uznává možnost odstoupení od závazků, ke kterým se smluvní strany zavázaly, v případě války nebo jiného veřejného ohrožení, ale ve druhém odstavci vyjmenovává závazky smluvních stran, která ani v takovýchto případech omezit nelze. Jde konkrétně o právo na život,²² zákaz mučení a nelidského zacházení, zákaz nucených prací a otroctví a zákaz trestu bez zákona.²³

V poslední větě prvního odstavce § 19 občanského zákoníku zákonodárce udává, že zákon stanoví způsob ochrany přirozených práv. Tou se občanský zákoník více zabývá v § 81, kde v prvním odstavci stanoví: „Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.“ Dále pokračuje ve druhém odstavci: „Ochranu požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.“

Ustanovení § 81 občanského zákoníku je generální klauzulí pro oblast ochrany osobnosti. Důvodová zpráva opět zdůrazňuje, že návrh respektuje přirozenoprávní koncept celé kodifikace a osobnost člověka nechápe jen jako „přívěšek“ právní subjektivity, ale naopak právní subjektivitu pojímá jako důsledek osobnosti člověka jako takového. Z tohoto důvodu kodex sleduje cíl zákonné garance všech přirozených práv člověka, a to ať již jsou v zákonné úpravě výslovně vzpomenuta nebo se doslovně neuvádí.²⁴ Výčet práv v § 81 odstavci 2 občanského zákoníku, která požívají zákonné ochrany, je tedy třeba opět chápat jako výčet demonstrativní.

Nejvyšší soud v jednom ze svých starších rozhodnutí definuje osobnost „jako subjekt poznání, respektive poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštěnostech, jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu.“ Zdůrazňuje psychologický vývoj osobnosti, charakterové rysy a duševní vlastnosti jednotlivce, jeho schopnosti, temperament, postoj, potřeby nebo například zájmy, vzdělání či

²¹ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. října 2021, sp. zn. 18 A 71/2021.

²² Právo na život je podle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv neomezené s výjimkou úmrtí vyplývajících z dovolených válečných činů.

²³ Článek 15 Evropské úmluvy o lidských právech.

²⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-4-1]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

náboženské přesvědčení. Osobnost charakterizuje jako „...*dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů; relativně větší stálosti dosahují v dospělosti... Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko-politického prostředí apod... Není možno opomenout ani fyzické složky osobnosti člověka, jako je úroveň jeho zdraví, zvláštnosti vyplývající z jeho individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase apod.*“ Ke konci své vyčerpávající definice zdůrazňuje, že je „*i přes mnohost jednotlivých složek a aspektů nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělenosti.*“²⁵

Vzhledem k mnoha stránkám a projevům lidské osobnosti každého jednotlivce se nabízí možnost uplatňování, respektive odůvodňování celé řady potenciálních zásahů do některé ze složek osobnosti člověka a domáhání se širokého okruhu přesně nedefinovaných práv. Jak ve své definici uvádí Nejvyšší soud, je potřeba osobnost člověka vnímat nedělitelně, a tudíž každým zásahem do jakékoliv složky osobnosti bude dotčena osobnost jako celek. Protože zásah do lidské osobnosti je vnímán jako nejvlastnější, nejintimnější a nejniternější, je příhodné se domnívat, že takové dotčení bude zasaženou fyzickou osobou vnímáno se značně nepříznivou intenzitou.²⁶ Na toto je vzpomenu i v důvodové zprávě, kde zákonodárce vysvětluje, že k ochraně některých dílčích oprávnění plynoucích z osobnostního práva (jelikož z jednoty lidské osobnosti plyne, že zásah do kterékoliv složky lidské osobnosti je současně porušením osobnostního práva jako takového) postačí právě generální klauzule obsažená v § 81 občanského zákoníku. Jiná dílčí oprávnění jsou podrobněji upravena v následujících ustanoveních, případně ve speciálních právních předpisech.^{27 28}

Ochrana osobnosti člověka je pak explicitně upravena v odstavci prvním ustanovení § 82 občanského zákoníku: „*Člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.*“ V odstavci druhém pak zákonodárce přiznává právo domáhat se po smrti člověka ochrany jeho osobnosti i kterékoliv z osob jemu blízkých.

Ryška uvádí tři podmínky, jejichž naplnění je nutné ke vzniku odpovědnosti za újmu způsobenou podle § 81 občanského zákoníku. „*Jde o:*

²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. července 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99.

²⁶ Pavlík k §81 In: DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BĀNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-4-10]. Dostupné z: www.aspi.cz.

²⁷ Např. zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

²⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-4-1]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

- a) neoprávněný zásah do osobnosti člověka, který je objektivně způsobilý porušit či jen ohrozit jeho osobnost,*
- b) dotčení osobnosti člověka v její fyzické a psychicko-morálně-sociální integritě,*
- c) příčinnou souvislosti mezi neoprávněným zásahem a dotčením osobnosti člověka.*²⁹

Z ustanovení vyplývá, že výčet prostředků ochrany osobnosti je taxativní. Poškozený má právo domáhat se upuštění od neoprávněného zásahu (negatorní žalobou) nebo odstranění následků takto způsobených (restituční žalobou). V předmětném ustanovení chybí nárok na přiměřené zadostiučinění, neznamená to ovšem, že poškozený se satisfakce nemůže domáhat. Vedle taxativního výčtu nároků se lze při zásahu do osobnosti člověka domáhat i náhrady nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení podle úpravy závazků z deliktů.³⁰

²⁹ Ryška k § 3 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

³⁰ Tůma k § 82 In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, str. 328-348.

2. Úprava odpovědnosti za újmu v občanském zákoníku

Soukromoprávní odpovědnost je pouze jednou z podmnožin právní odpovědnosti (vedle např. odpovědnosti trestní, ústavní či správní). Povinnost nahradit jinému újmu je obsažena v ustanoveních v rámci závazků z deliktů, které jsou upraveny v části čtvrté hlavě III občanského zákoníku, kde se v oddílu prvním nachází obecná ustanovení o náhradě majetkové i nemajetkové újmy včetně obecné prevenční povinnosti a výjimkách z ní.

Jedná se o relativní majetkové právo, kdy mezi poškozeným a povinným vzniká závazek, v rámci kterého má poškozený postavení věřitele a škůdce je v postavení dlužníka. Tento závazek vzniká protiprávním činem, který může spočívat v porušení zákona, dobrých mravů nebo smluvní povinnosti.

Občanský zákoník opustil pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí a spojil nástup odpovědnosti s porušením právní povinnosti. Přiklonil se tak k pojetí, podle něhož člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a tedy odpovídá za to, že se chová řádně, po právu a plní své povinnosti. Z tohoto důvodu se slovo *odpovědnost* v občanském zákoníku objevuje jen zřídka a je ve většině případů nahrazen termínem *povinnost*.³¹

Jedná se o tzv. perspektivní odpovědnost, která „vzniká již spolu se vznikem původní (primární) občanskoprávní povinnosti a provází ji latentně až do jejího porušení spojeného s újmou v majetkové sféře postiženého, kdy se aktivizuje a působí právní následky“.³² Tuto koncepci do českého právního prostředí prvně přinesl Knapp, který odpovědnost vnímal ne jako následnou odpovědnost za nesplnění povinnosti, ale jako odpovědnost za to, že primární povinnost bude splněna.³³ Do popředí se tak dostává preventivní funkce odpovědnosti, která má osoby vést k řádnému a včasnému splnění svých povinností, čímž se vyhnou negativním následkům odpovědnosti.

Odborná veřejnost se ovšem většinou přiklání k přístupu jinému, a to vzniku odpovědnosti až jako důsledku porušení primární odpovědnosti. Podle Švestky vzniká odpovědnost za újmu jako nová (sekundární) povinnost, která nastupuje po porušení povinnosti původní (primární) a zdůrazňuje především sankční charakter odpovědnosti.³⁴ Tuto koncepci zastává i Knappová, která občanskoprávní odpovědnost vnímá jako zvláštní druh občanskoprávní povinnosti, která nastoupí až tehdy, je-li porušena povinnost primární.³⁵ Zuklínová a Thöndel vidí úskalí perspektivního

³¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-2]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³² Zuklínová a Thöndel In: DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 360.

³³ KNAPP, V. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. *Stát a právo*, I., 1956, str. 66–85

³⁴ ŠVESTKA, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, s. 316

³⁵ KNAPPOVÁ, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 203

přístupu v tom, že sekundární povinnost funkčně i obsahově splyne s povinností primární, což vede k zúžení její funkce pouze na funkci preventivní a dochází tak k popření funkcí reparačních a sankčních.³⁶

Osobně vnímám vznik odpovědnosti také spíše retrospektivně, tedy že vzniká až jako sekundární povinnosti po porušení primárního závazku. Myslím si, že neopomenutelnou funkcí odpovědnosti za způsobenou újmu by měla být především reparace a sankce škůdce, který jednal protiprávně. Odpovědnost tedy vnímám jako negativní následek, který škůdce postihne za porušení primární povinnosti. Pokud smluvní či mimosmluvní závazek bude splněn, odpovědnost podle mého názoru nevznikne, protože se neaktivuje sankční složka příslušné normy.

Chápu důležitost preventivně-výchovné funkce, ale ta není v retrospektivním pojetí odpovědnosti za újmu nijak opomíjena. Riziko vzniku negativního následku jako sekundární povinnosti po porušení primárního závazku je zákonem jasně dané, každý člověk by měl cítit, že následkem protiprávním činu je povinnost jeho kompenzace a jistá sankce, a to je podle mého názoru dostatečným motivátorem pro osoby, aby jednali po právu.

Odpovědnost je jako retrospektivní navíc vnímána i ve zbytku právního řádu (např. trestní zákoník, správní řád) a je určitě žádoucí, aby bylo její pojetí napříč právními odvětvími stejné. Stejně tak se domnívám, že odpovědnost je čistě jazykově v retrospektivním pojetí vnímána i laickou veřejností.

2.1. Prevence vzniku újmy

Princip prevence, tedy předcházení vzniku újmy, je zajisté hlavní funkcí perspektivního pojetí odpovědnosti. V občanském zákoníku je obecná prevenční povinnost upravena v § 2900 takto: *„Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“*

Prevenční princip můžeme řadit mezi zásady soukromého práva, nelze ovšem tuto funkci uplatňovat neomezeně. Regulována je jak obecnými zásady občanského práva³⁷, tak i ustanoveními následujícími po generální prevenční normě, které popisují jednotlivé speciální prevenční normy a obsahují úpravu náhody, nutné obrany a krajní nouze.

Důvodová zpráva vysvětluje, že ustanovení vychází z pravidla, že kdo v soukromém styku koná, má konat tak, aby z jeho jednání nevznikla nedůvodná újma jinému. Vždy ale musí být

³⁶ Zuklínová a Thöndel In: DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. str. 360.

³⁷ § 1-14 občanského zákoníku, především úprava svépomoci obsažená v § 14.

posouzeno, co se v konkrétním případě od rozumné osoby podle zvyklostí soukromého života očekává, jaká míra předvídatelného nebezpečí se pojí s určitým jednáním, jaký je význam dotčených zájmů, zdali je mezi dotčenými osobami nějaký vztah atd.³⁸ Každá situace tedy musí být posuzována individuálně se zohledněním veškerých souvislostí i specifík činností, jako je tomu například u sportu, během kterého se určitá snížená opatrnost očekává. I během sportovních soutěží je možné rizikové chování posoudit jako porušení prevenční povinnosti, je ale nutné vzít v úvahu specifika sportu a sledování legitimního cíle – výhry, s níž jsou běžně spojena i některá porušení pravidel. Nelze po sportovcích požadovat nadměrnou opatrnost, která by mohla vést ke ztrátě dynamičnosti hry samotné. Vždy je přitom nutné posoudit intenzitu porušení pravidel, a ne závažnost následků.³⁹ Tento přístup je samozřejmě často kritizován a vzbuzuje velké vášně, otázka jeho správnosti (nebo spíše férovosti) je ale spíše otázkou filozofickou než právní.

V principu prevence jde tedy o vyjádření tradiční právní zásady *neminem laedere* (nikomu neškodit) v nejširším možném smyslu, jelikož újmou ve smyslu prevenční povinnosti není jen újma přímo způsobená jednajícím, ale také újma následná.⁴⁰ Povinnost se tedy nevztahuje pouze na vznik újmy, ale také na její případné nezvětšování (např. úprava zakročovací povinnosti v § 2901 občanského zákoníku).

Ustanovení § 2900 občanského zákoníku navazuje na starý občanský zákoník, kde byla obecná prevenční povinnost definována takto: „Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“ Již na první pohled je jasné, že současné ustanovení je upraveno úžeji.

K odlišné formulaci prevenční povinnosti oproti starému občanskému zákoníku se vyjádřil i Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“), který se jako dovolací soud zabýval rozsahem prevenční povinnosti vlastníka pozemku. Nejvyšší soud v rozsudku judikoval, že: „...§ 2900 ObčZ zakládá obecnou prevenční povinnost a navazuje na § 415 ObčZ 1964, účinný do 31. 12. 2013, oproti kterému však obsahuje významné formulační odlišnosti mající zásadní dopad do použitelnosti závěrů předchozí judikatury. Ustanovení § 2900 ObčZ předpokládá nástup prevenční povinnosti pouze v případech, kdy to vyžadují konkrétní okolnosti případu či zvyklosti soukromého života, a nepočítá s dosahem obecné prevence na případy způsobení škody

³⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-4]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³⁹ Pašek k § 2900 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022

⁴⁰ Hrádek k § 2900 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-4]. Dostupné z: www.aspi.cz

*opomenutím, nýbrž postihuje pouze aktivní konání škůdce. Podmínky, za nichž vznikne odpovědnost za omisivní jednání škůdce, upravuje § 2901 ObčZ, který je k výše uvedenému subsidiární.*⁴¹ Nejvyšší soud tedy vysvětluje, že i když je nyní obecná prevenční povinnost upravena úžeji, je nutné ji vnímat v souvislosti s ustanoveními následujícími.

Aplikace § 2900 občanského zákoníku ovšem přichází v úvahu pouze tehdy, neexistuje-li jiná právní norma, která se na chování, jehož protiprávnost se posuzuje, může vztahovat. Typickým příkladem je zákonná povinnost poskytovatele zdravotní péče postupovat s péčí řádného odborníka (*lege artis*).⁴² Pokud tedy lékař nepostupuje *lege artis*, jeho pochybení nebude posuzováno podle obecné prevenční povinnosti. Tento závěr byl dovozován za účinnosti starého občanského zákoníku a Nejvyšší soud již judikoval, že stejná rozhodovací praxe bude v obecné rovině použitelná i nyní.⁴³

2.2. Základní předpoklady vzniku odpovědnosti

Pro vznik odpovědnosti škůdce a jeho následné povinnosti k náhradě vzniklé újmy je potřeba naplnit předpoklady, mezi které se řadí:

- protiprávní jednání nebo protiprávní stav,
- vznik újmy,
- kauzální nexus, tedy příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním/stavem a způsobenou újmou,
- a v některých případech zavinění.

2.2.1. Protiprávní jednání nebo protiprávní stav

Právní skutečnost, která je v rozporu se zákonem nebo jiným právním předpisem, je základním předpokladem pro vznik odpovědnosti za způsobenou újmu. Gerloch právní skutečnost definuje jako „*okolnost, s níž právní norma spojuje vznik, změnu a zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a právních povinností*“ a dále je dělí na právní a protiprávní jednání, právní

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3108/2019.

⁴² Pašek k § 2900 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 25 Cdo 4536/2018: „*Posouzení, zda poskytovatel zdravotní péče porušil generální prevenční povinnost, se tak týkalo zejména způsobu a kvality provedení vedlejších či podpůrných činností, které nejsou dostatečně přesně pokryty profesními normami a nemají charakter postupů, u nichž je náležitá péče popsána odbornou literaturou či profesními standardy.*“

události a protiprávní stavy.⁴⁴ Pro vznik odpovědnosti jsou relevantní právní skutečnosti v rozporu s objektivním právem, tedy protiprávní jednání a protiprávní stavy.

„Právním jednáním se rozumí takové chování subjektu práva (osoby), které je – podle ustanovení objektivního práva – schopno (mocno) vyvolat právní následky.“⁴⁵ Protiprávní jednání je tedy právní jednání, které je v rozporu s právními normami a vyvolává negativní právní následky, tedy soukromoprávní delikty. Podle § 24 občanského zákoníku za své jednání odpovídá každý, kdo je s to jej posoudit a ovládnout. Pro vznik odpovědnosti člověka tedy musí být kumulativně naplněna složka rozumová, tzn. že člověk je schopen posoudit důsledky svého jednání a složka volní, tedy schopnost jedince ovládnout své jednání. Člověk je tedy odpovědný ve stejném rozsahu, v jakém je svéprávný.⁴⁶

Protiprávní stav je právní skutečnost, která je v rozporu s objektivním právem a nemá povahu projevu vůle.⁴⁷ Jako příčina vzniku odpovědnosti za újmu nejčastěji souvisí se speciálními skutkovými podstatami, které často předpovídají škodu vznikající objektivně a obsahují možnost liberace (např. škoda z provozní činnosti, škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným).

Občanský zákoník rozlišuje vznik odpovědnosti za způsobenou újmu z důvodů porušení dobrých mravů, povinností stanovených zákonem a závazků ze smlouvy. Na rozdíl od starého občanského zákoníku tak odděluje smluvní a mimosmluvní povinnost k náhradě škody a následuje tak většinu evropských soukromoprávních kodexů.⁴⁸ Bezouška dodává, že v případě mimosmluvní odpovědnosti je cílem nastolení stavu, jako by k porušení zákona nedošlo, zatímco v případě smluvní odpovědnosti stavu, jako by byl závazek řádně splněn.⁴⁹

2.2.1.1. Porušení dobrých mravů

Porušení dobrých mravů je jedním ze způsobů vzniku povinnosti k náhradě újmy, který je upraven v § 2909 občanského zákoníku. Bezouška vysvětluje, že „účel ustanovení vychází především z pojetí, že právní normy mají umožnit spolužití lidí mezi sebou.“⁵⁰ Pravidlo postihuje

⁴⁴ GERLOCH, A. Teorie práva. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. Právní učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). str. 158

⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. str. 16

⁴⁶ Dobrovolná k § 24 In: LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, str. 124-126

⁴⁷ GERLOCH, A. Teorie práva. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. Právní učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). str.

⁴⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-4]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁹ BEZOUŠKA, P. Ochranný účel smlouvy jako prostředek omezení příčinné souvislosti: aneb je stále důležitá předvídatelnost škody? Právní rozhledy. Praha: C.H. Beck, 2015, č.22, str. 763.

⁵⁰ Bezouška k § 2909 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1533-1537

úmyslné jednání, které sice není v rozporu s objektivním právem, je ale přesto vnímané jako rozporné s obecně uznávanými zásadami a obyčejí. Dávají tak možnost vzniku povinnosti k náhradě na újmě i za jednání, které je již společensky odsuzováno, ale ještě nebyla zachyceno v právním předpisu.⁵¹

2.2.1.2. Porušení povinností stanovených zákonem

Ustanovení § 2910 občanského zákoníku upravuje obecnou odpovědnost za způsobenou újmu, která vznikne protiprávním činem, tedy porušením normy stanovené objektivním právem.

Ke vzniku povinnosti k náhradě škody způsobené porušením zákonné povinnosti je podle občanského zákoníku potřeba zavinění. Tato podmínka byla obsažena i ve starém občanském zákoníku, současná úprava ovšem vytýká požadavek na zavinění přímo jako podmínku vzniku povinnosti k náhradě škody („*Škůdce, který vlastním zaviněním...*“), nikoli až jako exkulpační důvod, jak tomu bylo za minulé právní úpravy.⁵²

Zavinění v případě porušení zákonné povinnosti je v občanském zákoníku presumováno v § 2911 občanského zákoníku, kde je vytvářena vyvratitelná právní domněnka nedbalostního zavinění. Škůdci povinnost k náhradě újmy nevznikne v případě, kdy prokáže, že újmu nezavinil (ani ve formě nedbalosti nevědomé), čímž dojde k exkulpaci. Jednající je tedy zatížen důkazním břemenem, kdy občanský zákoník považuje protiprávní čin za dostatečný důvod pro ulehčení právního postavení poškozeného. Vychází z lidské zkušenosti, že protiprávní jednání je ve většině případů zaviněné. Takovýto koncept je ovšem z pohledu zahraničních jurisdikcí spíše výjimečný, když většina evropských právních řádů i v takovém případě vyžaduje, aby zavinění prokázal poškozený. V českém právním řádu byla presumpce zavinění zavedena po vzoru sovětského občanského zákoníku a stále přetrvává.⁵³

Podle mého názoru je sice možné s velkou pravděpodobností předpokládat při protiprávním činu zavinění, mohou ale existovat výjimky. Jednající se poté může lehce dostat do důkazní nouze, kdy nedokáže bezpečně dokázat, že nejednal zaviněně, a může tak být nespravedlně potrestán. Myslím si proto, že by důkazní břemeno nemělo být automaticky přeneseno na škůdce, ale jeho zavinění by stále měl prokazovat poškozený.

⁵¹ Bezouška k § 2909 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1533-1537.

⁵² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-4]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁵³ Bezouška k § 2911 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1561-1562.

Ustanovení § 2910 občanského zákoníku obsahuje dvě skutkové podstaty. Ve větě první nejprve upravuje újmu způsobenou zásahem do absolutního práva poškozeného, ve větě druhé poté újmu způsobenou zásahem do jiného práva.

Absolutní právo působí erga omnes (tzn. vůči všem), subjektivním právům může jejich absolutní povahu přiznat pouze zákon (existuje tedy tzv. numerus clausus absolutních práv) a absolutní práva jsou ustanovena zásadně jako kogentní, je tedy omezena autonomie vůle ohledně nakládání s nimi. Tyto zásady jsou v občanského zákoníku upraveny v rámci absolutních práv majetkových v § 976-978, vztáhnout se ovšem dají na všechny kategorie absolutních práv.⁵⁴ Mezi absolutní práva řadíme především osobnostní práva a absolutní práva majetková. Pokud dojde k zásahu do absolutního práva, nahrazuje se poškozenému veškerá újma, kterou utrpěl, tedy újma přímá i nepřímá včetně ušlého zisku.⁵⁵

Pro vznik povinnosti k náhradě újmy podle skutkové podstaty věty druhé ustanovení § 2910 občanského zákoníku nepostačuje pouze zjištění příčinné souvislosti mezi porušením zákonné povinnosti a vzniklou újmou. Povinnost vznikne pouze, pokud škůdce porušením zákona způsobil porušení zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva, aniž by bylo zasaženo přímo do absolutního práva poškozeného.⁵⁶ Újmě, která takto poškozenému vznikne, se říká čistá ekonomická újma. Ta je z komparativního hlediska ve většině právních řádů jen omezitelně nahraditelná. O její nahrazení jde žádat v případě, že byla porušená ochranná norma, která je zákonem stanovená jako povinnost, jejímž účelem je kromě jiného právě i ochrana před vznikem takové újmy.⁵⁷

2.2.1.3. Porušení smluvní povinnosti

Jde o smluvní povinnost k náhradě újmy, která vzniká z důvodu porušení povinnosti vyplývajících ze smlouvy. Osobou poškozenou a oprávněnou z náhrady způsobené újmy je zásadně druhá smluvní strana, může jí ovšem být i třetí osoba, pokud byly její zájmy porušením smlouvy poškozeny.

⁵⁴ Melzer k § 2910 In: MELZER, F. TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 278.

⁵⁵ Hrádek k § 2910 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BANYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁵⁶ Pašek k § 2910 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁵⁷ Melzer In: RONOVSÁ, K., MELZER, F., ŠLAJS, J. Úvod do soukromého práva. [podcast]. [cit. 2022-11-10] Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 26. 12. 2021. Dostupné z: Apple Podcast.

Odpovědnost za újmu způsobenou porušením smluvní povinnosti je objektivní s možností liberace, která je popsána v § 2913 odst. 2 občanského zákoníku. Zprostit se povinnosti k náhradě škody může škůdce v případě, kdy mu ve splnění povinnosti ze smlouvy „*dočasně nebo trvale bránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli*“, tedy vis maior. Překážka přitom nesmí vzniknout ze škůdcových osobních poměrů, ani v době, kdy byl škůdce v prodlení s plněním závazku a ani ji nebyl škůdce podle smlouvy povinen překonat.⁵⁸

2.2.2. Újma

Újmou se rozumí zásah do práv a právem chráněných zájmů poškozeného, zahrnující jak újmu majetkovou (škodu), tak i újmu nemajetkovou.⁵⁹ Základ pro úpravu újmy pokládá § 2894 občanského zákoníku, který se v odstavci prvním zabývá nejprve újmou majetkovou: „*Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*.“ Ve druhém odstavci stanovuje pravidla pro újmu nemajetkovou: „*Nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadosti učinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu*.“

Občanský zákoník striktně rozlišuje výrazy újma a škoda. Kodex pojem škoda používá pouze pro účely majetkové újmy, slovo újma zahrnuje újmu majetkovou (škodu) spolu s újmou nemajetkovou. Pojmy škoda a újma tedy autoři občanského zákoníku nepovažují za synonyma a toto rozlišení budu dodržovat i v této diplomové práci.

2.2.2.1. Majetková újma

Ustanovení § 2894 odst. 1 občanského zákoníku stanoví, že škodou se rozumí újma na jmění. To je v § 495 občanského zákoníku definováno jako: „*Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů*.“

V § 2951 odst. 1 občanského zákoníku se upravuje způsob úhrady škody a pravidlo zní, že se škoda primárně nahrazuje uvedením do předešlého stavu a v případě, kdy to není možné nebo pokud tak žádá poškozený, nahradí se v penězích. Toto pravidlo je odlišné od starého občanského zákoníku, který stanovoval, že primárním způsobem úhrady škody je relutární restituce. Důvodová zpráva vysvětluje, že ke změně došlo z důvodu kritiky původní úpravy, která znevýhodňovala

⁵⁸ RABAN, P. a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. str. 429.

⁵⁹ Pašek k § 2894 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

poškozeného. I když je tedy uvedení do předešlého stavu možné, je pouze na vůli poškozeného, který způsob náhrady škody bude požadovat a soud nesmí zkoumat, zda je zvolený způsob „účelný“ nebo „obvyklý“, jelikož tato hlediska jsou znakem právních řádů totalitních států.⁶⁰ Tato změna koncepce je tedy určitě správným krokem k modernímu kodexu soukromého práva.

Škoda se skládá ze dvou složek, tj. ze skutečné škody a ušlého zisku. Toto dělení vymezuje přímo občanský zákoník v § 2952.

Podle judikatury se skutečnou škodou rozumí „...újma, která znamená zmenšení majetkového stavu poškozeného oproti stavu před škodnou událostí a která představuje majetkové hodnoty, jež je třeba vynaložit k uvedení věci do předešlého stavu.“⁶¹ Jde tedy o snížení majetku poškozeného, ke kterému došlo z důvodu škodné události.⁶² Škoda musí být vyčíslitelná v penězích a v rámci diferenční teorie se hradí rozdíl mezi stavem před vznikem poškození a stavem následujícím.⁶³ Ve vyčíslitelnosti spočívá rozdíl mezi škodou a nemajetkovou újmou, která je z podstaty věci penězi nevyčíslitelná. Zákon také umožňuje výši náhrady škody moderovat soudy.⁶⁴

Ušlý zisk soudy definují jako újmu spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku protiprávního jednání či škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo očekávat s ohledem na pravidelný běh věci.⁶⁵ Majetek poškozeného se tedy nezmenší, ale z důvodu škodní události nedojde k jeho navýšení, ke kterému by při normální průběhu události došlo.⁶⁶ Poškozený musí ale ušlý zisk prokázat, jeho předpoklad se musí blížit jistotě, nestačí pouhá pravděpodobnost zvýšení majetku v budoucnu. Pro výši ušlého zisku je rozhodující, jakému dosažitelnému, nikoliv hypotetickému, prospěchu bylo zabráněno z důvodu jednání škůdce. Je tedy nutné vycházet z částky, kterou by za předmětné období za běžných podmínek získal s přihlédnutím k nákladům vynaloženým na dosažení tohoto zisku.⁶⁷

⁶⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-4]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. června 2016, sp. zn. 23 4471/2016.

⁶² Příklad: při autonehodě je zničený automobil poškozeného skutečnou škodou.

⁶³ Vojtek k § 2952 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁶⁴ Důvody zvláštního zřetele hodné podle § 2953 občanského zákoníku.

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. července 2017, sp. zn. 25 Cdo 3296/2017.

⁶⁶ Příklad: poškozený při autonehodě přijde o dodávku, kterou používá k rozvozu květin. Z tohoto důvodu mu uchází standární výnos z jeho podnikání.

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1932/2019.

2.2.2.2. Nemajetková újma

Nemajetková újma spočívá v zásahu do subjektivního práva poškozeného, který nelze vyčíslit v penězích, a nevede proto k žádnému snížení na jmění. Tato újma vzniká a napravuje se zvláště tam, kde jsou narušeny nehmotné statky poškozeného, které se dotýkají jeho osobnosti (právo na život, na zdraví, svobodu, soukromí, důstojnost apod.).⁶⁸

Nemajetková újma se podle § 2951 odst. 2 občanského zákoníku odčiní přiměřeným zadostiučiněním. To musí být poskytnuto v penězích, není-li jiný způsob, který dostatečně účinně odčiní způsobenou újmu. Důvodová zpráva zdůrazňuje, že morální satisfakce, pokud vzniklou újmu odčiní skutečně a dostatečně, má před tou peněžitou přednost.⁶⁹ Morální satisfakcí je např. omluva nebo odvolání pomlouvačného výroku.

Jelikož nelze nemajetkovou újmu vyčíslit v penězích a z podstaty věci nelze uvažovat o uvedení v předešlý stav, zákon udává, že má náhrada nemajetkové újmy přinést poškozenému odškodnění ve formě zadostiučinění. To by poškozenému mělo v rámci možností přinést alespoň jisté zmírnění nepříznivých následků, které vznikly škodlivým zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně mu poskytnout možnost, aby si na peníze těžko převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si za poskytnutou finanční náhradu zpříjemní či usnadní život.⁷⁰ I když je jisté, že často neexistuje dostatečná výše náhrady újmy, která by poškozenému pomohla se přes škodnou událost přenést, přiměřené zadostiučinění funkci satisfakční přesto plní.

2.2.3. Kauzální nexus

Kauzální nexus neboli příčinná souvislost, mezi protiprávním jednáním škůdce nebo protiprávním stavem a vzniklou újmu poškozeného je další z nezbytných zákonných předpokladů pro vznik odpovědnosti. Jde o objektivní vztah, který existuje mezi příčinou a následkem. Při posuzování otázky, zdali je mezi protiprávní skutečností a újmu příčinná souvislost se nejprve zjišťuje existence újmy, poté se posuzuje existence právně relevantní škodní události, a nakonec

⁶⁸ Bezouška k § 2951 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1496-1499.

⁶⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-4]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

⁷⁰ Hrádek k § 2951 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: www.aspi.cz.

se ověřuje, zda je skutečně mezi touto událostí a vzniklou újmou v konkrétním případě objektivní příčinná souvislost. Ta musí být bezpečně prokázána a důkazní břemeno nese poškozený.⁷¹

2.2.4. Zavinění

Zavinění je obligatorním předpokladem pro vznik subjektivní odpovědnosti za způsobenou újmu. Občanský zákoník v § 2895 stanovuje pravidlo, že případy, kdy je škůdce povinen nahradit škodu i bez ohledu na své zavinění, jsou stanoveny zvlášť zákonem.⁷² Výkladem tedy dojdeme k závěru, že pokud zákon neukládá jinak, je odpovědnost za újmu v občanském zákoníku brána jako odpovědnost subjektivní a k jejímu vzniku je tedy zapotřebí zavinění.

Pašek zavinění definuje jako „*vyjádření subjektivního psychického vztahu škůdce k výsledku svého činu, tedy ke svému protiprávnímu jednání a k zásahu do právních statků jiného jako jeho následku a zpravidla – nikoliv však nutně ve všech případech – též ke vzniklé újmě.*“⁷³ Škůdce může jednat zaviněně pouze pokud je k tomu podle § 24 občanského zákoníku deliktně způsobilý, tedy pokud rozumí svému jednání a jeho následkům a zároveň je s to své jednání ovládnout.

Občanský zákoník neobsahuje definici zavinění ani jeho členění, využívá ale stejné dělení jako zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který úmysl a nedbalost definuje a člení v § 15 a 16. Je tak zachována jednota právního řádu. Zavinění se tedy dělí na:

- *„úmysl: újma je způsobena vědomě a záměrně*
 - *úmysl přímý: jednající osoba ví, že může způsobit újmu a způsobit ji chce,*
 - *úmysl nepřímý: jednající osoba ví, že může způsobit újmu a pro případ, že ji skutečně způsobí, je s následkem srozuměna,*
- *nedbalost: jednající nezamýšlí způsobit újmu*
 - *nedbalost vědomá: jednající osoba ví, že svým jednáním může způsobit újmu, avšak bez přiměřených důvodů spoléhá, že škodný následek nenastane,*
 - *nedbalost nevědomá: osoba neví, že svým jednáním může způsobit újmu, avšak s ohledem na okolnosti a své poměry o takovém následku vědět má a může.*“⁷⁴

V praxi dochází často k problémům mezi jasným rozlišením úmyslu nepřímého a vědomé nedbalosti. Oba stupně zavinění se shodují ve složce vědění, tedy v tom, že jednající osoba si je vědoma, že může způsobit újmu. Pro účely rozlišení vědomé nedbalosti od nepřímého úmyslu je

⁷¹ Korecká In: HENDRYCH, D. a kol. Právní slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. [online]. Dostupné z: www.beck-online.cz.

⁷² Např. § 2925 občanského zákoníku (škoda způsobená provozem zvlášť nebezpečným).

⁷³ Pašek k § 2895 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁷⁴ RABAN, P. a kol. *Závazkové právo*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. str. 434.

třeba hodnotit, zda důvody, pro které jednající spoléhá na to, že škodu nezpůsobí, mají charakter takových konkrétních okolností, které sice v posuzovaném případě nebyly způsobilé zabránit škodě (nešlo o „přiměřené“ důvody), které by ale v jiné situaci a za jiných podmínek k tomu reálně způsobilé být mohly. V případě, že jednající spoléhá na okolnosti, které nejsou reálně způsobilé následku zamezit, jde o nepřímý úmysl.⁷⁵

Zavinění hraje důležitý faktor i při rozsahu stanovení výše náhrady za způsobenou újmu. Občanský zákoník v několika ustanoveních uvádí odlišný způsob kompenzace vzniklé újmy podle formy nebo stupně zavinění. Vzhledem k tématu této diplomové práce je nejdůležitější ustanovení § 2957 občanského zákoníku, které upravuje způsob a výši přiměřeného zadostiučinění v souvislosti s okolnostmi zvláštního zřetele hodných, jimž je především úmyslné způsobení újmy. To musí soud při stanovení výše újmy zohlednit a případně přiznat poškozenému náhradu za způsobenou újmu vyšší. Není důvod poskytovat ochranu škůdci, který jednal úmyslně. V takovém případě je důvodné očekávat, že škůdce nepříznivého následku škodní události ani nelituje. Na straně poškozeného je naopak možné, že úmyslný zásah do jeho subjektivních práv bude vnímán intenzivněji (např. jako okolnost zvláštního zřetele hodna je způsobení újmy na základě diskriminace poškozeného pro jeho etnický původ). V takových případech je žádané, aby soud výši nemajetkové újmy moderoval a takové okolnosti pokládal jako důvod pro přiznání vyšší relativní náhrady.

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013.

3. Koncepce náhrady újmy způsobené zásahem do přirozených práv člověka

Základem pro úpravu náhrady při újmě na přirozených právech člověka je ustanovení § 2956 občanského zákoníku, které slouží jako obecné pravidlo pro oblast náhrady újmy do přirozených práv člověka a které stanoví: „*Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.*“

Věta před středníkem stanovuje, že chráněnými statky § 2956 a následující občanského zákoníku jsou ty, které jsou upraveny v první části zákona, přesněji tedy jejich demonstrativní výčet obsažený v § 81 občanského zákoníku, který byl rozebrán v první kapitole této diplomové práce. Ustanovení dále upravuje, že škůdce nahradí majetkovou i nemajetkovou újmu, jedná se tedy o jedno z ustanovení, kdy zákon přímo ukládá povinnost náhrady nemajetkové újmy. Povinnost k náhradě újmy vyplývá nejčastěji z § 2910 občanského zákoníku a v případě újmy na přirozených právech člověka na skutkové podstatě obsažené v odst. 1, jelikož se jedná o zásah do absolutních práv poškozeného.

Jelikož předmětné ustanovení upravuje pouze pravidla pro náhradu nemajetkové újmy na přirozených právech člověka, nelze jej vnímat jako obecnou skutkovou podstatu, ale vždy musí být navázáno na jiné obecné nebo zvláštní skutkové podstaty náhrady újmy.⁷⁶

3.1. Přiměřené zadostiučinění a okolnosti zvláštního zřetele hodné

Podle § 2951 odst. 2 občanského zákoníku se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním, které musí být poskytnuto v penězích, pokud jiný způsob nebude skutečně a dostatečně účinný. Pravidla pro způsob a výši odčinění nemajetkové újmy na přirozených právech člověka upravuje ustanovení § 2957 občanského zákoníku.

Náhrada nemajetkové újmy má poškozenému přinést odčinění v podobě zadostiučinění, které má určitým způsobem alespoň zmírnit nepříznivý stav, který vznikl protiprávním zásahem do osobnostní sféry poškozeného, případně mu poskytnout možnost, aby si na peníze těžko převoditelné potíže nemajetkového charakteru vykompenzoval tím, že si za poskytnutou finanční náhradu zpříjemní či usnadní život.⁷⁷ Nejvyšší soud judikuje, že: „*Funkcí náhrady nemajetkové*

⁷⁶ Melzer a Doležal k § 2956 In: MELZER, F. TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 979.

⁷⁷ Hrádek § 2951 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-10-15]. Dostupné z: www.aspi.cz.

újmou je primárně funkce satisfakční, tj. přiměřeně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu přiznat náhradu za nemajetkovou újmu, a tím účinně vyvážit a zmírnit nepříznivý následek neoprávněného zásahu, neboť nemajetková újma vzniklá porušením osobnostních práv se v obecném slova smyslu ani nedá „odškodnit“ a rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze ani exaktně kvantifikovat a lze za ni „jen“ poskytnout zadostiučinění (satisfakci).“⁷⁸

Otázka ohledně funkce peněžité náhrady nemajetkové újmy není v českém právním prostředí jednoznačně vyřešena. Existují dva proudy. První z nich je názoru, že funkce peněžité náhrady je pouze kompenzační tak, jak byla popsána výše. Druhý názorový proud má za to, že vedle funkce kompenzační existuje ještě funkce sankčně-preventivní (v anglosaském právním systému tzv. punitive damages), „jejímž cílem je potrestat škůdce za jeho nežádoucí chování a odradit ho, a i jemu podobné, od obdobného chování v budoucnosti.“⁷⁹

Odmítnutí sankčně-preventivní funkce náhrady nemajetkové újmy zastává Doležal, který jako hlavní důvod uvádí, že v kontinentálním právu je rozlišováno mezi právem soukromým a veřejným, a právě trestání spadá do sféry práva veřejného. Dále pak tvrdí, že by v případě přiznání sankční náhrady nastal rozpor se zásadou nulla poena sine lege certa a civilními zásadami formální pravdy a projednací. I když uznává, že argumenty pro přípustnost punitive damages ve formě úspory prostředků přetíženého soudního systému by se mohly ukázat jako pravdivé, uzavírá, že jejich obdoba „v českém právu je nepřipustná a sankční funkce spočívající v deterenci a prevenci se v pojetí českého práva musí uskutečňovat zcela v rámci kompenzační funkce.“⁸⁰

Pro sankční funkci náhrady újmy se vyslovuje Němec, který pokládá úpravu ochrany osobnosti v občanského zákoníku za nedostatečnou právě z důvodu chybějící úpravy trestu pro původce škodného následku. Ten by měl vycházet ze zisku škůdce, který mu v důsledku jeho zásahu do osobnostního práva poškozeného vznikl.⁸¹

Za velmi důležitý je proto třeba pokládat Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 668/21, kterým nastal rozpor v přístupu k této otázce mezi Ústavním soudem a Nejvyšším soudem. Ve věci šlo o spor mezi hercem Oldřichem Kaiserem a bulvárním médiem, který zveřejnil video následované články, ve kterých byl p. Kaiser označen jako potomek komunistického prezidenta Antonína Zápotockého a nehezky titulován byl jeho otec, který údajně „byl

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

⁷⁹ MEURKENS, L. The Punitive Damages Debate in Continental Europe: Food for Thought. Maastricht University: Faculty of law. 2014, str. 4 [online] [cit. 2022-10-23] Dostupné na: <http://ssrn.com/abstract=2380554>.

⁸⁰ DOLEŽAL, R. Sankční funkce náhrady újmy – punitive damages v českém právu? Právní rozhledy. C. H. Beck. 8/2018. str. 279.

⁸¹ Němec, R. Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona. Bulletin advokacie, 2012, 6/2012, s. 30.

architektem, který dostával "stranické" zakázky a upil se k smrti". Tato všechna tvrzení se ukázala jako nepravdivá.

Nejvyšší soud své rozhodnutí v tomto případě⁸² postavil na závěru, že peněžitá náhrada nemajetkové újmy plní primárně funkci kompenzační. Nevyloučil sice funkci i preventivně-sankční, ale tu podle jeho názoru lze uplatnit pouze v rámci funkce kompenzačně-satisfakční. Usoudil, že nelze přiznat podstatně vyšší náhradu újmy v případech zásadu do osobnostních práv ze strany bulvárních médií než v jiných případech (např. zásah do osobnostních práv způsobený úmrtím) jen proto, aby byl škůdce potrestán.

Ústavní soud ve svém nálezu rozhodnutí Nejvyššího soudu i soudů, které rozhodovaly v prvním a druhém stupni, zrušil. Shrnul nejprve svou dosavadní judikaturu, a především nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09. Ten se týkal věci skutkově velmi podobné: spisovatel Michal Viewegh se domáhat náhrady újmy po bulvárním plátku, který uvedl nepravdivé informace o jeho mileneckém poměru v době, kdy byla jeho manželka těhotná.⁸³

Ústavní soud se v obou případech přiklonil k užití preventivně-sankční náhrady nemajetkové újmy. Poukázal, že marketing a samotný účel existence bulvárních článků je založen na tom, že *„téměř permanentně zasahují do osobnostních práv jednotlivců“* a takovéto média musí být *„připraveny nést důsledky, zasáhnou-li do ústavně garantovaných práv jednotlivců nebo jiných Ústavou či zákonem chráněných hodnot a zájmů.“*

Dále Ústavní soud usoudil, že v případě bulvárních médií se nepoužije pravidlo tzv. odrazujícího účinku (chilling effect), podle kterého by výše přiznané relutární náhrady neměla být pro škůdce likvidační. Tato zásada se podle Ústavního soudu nepoužije v případě, kdy je podnikání původce neoprávněného zásahu postaveno na *„úmyslnými a závažnými zásahy do základních práv jednotlivců, ba vede dokonce ke snížení jejich lidské důstojnosti.“* Ústavní soud tak vnímá za přímo nutné použití preventivně-sankčních nástrojů a uložení značné a citelné sankce, kterou se vyše jasný signál, *„že komerční úspěch, podložený stále narůstajícím tiskovým nákladem a vznikem nových, na obdobném jednání založených subjektů, není tou etickou normou, kterou společnost chce akceptovat“*.⁸⁴

K rozporným názorům Ústavního a Nejvyššího soudu se vyjádřil Vojtek, který připustil, že je *„vcelku logická představa, že záměrně zvýšené částky náhrad, které žalovaného tzv. zabolí, mohou vyčistit a kultivovat mediální prostor, avšak na druhé straně se tím nabourává hierarchie nemajetkových hodnot a odvádí pozornost od skutečné závažnosti zásahu do osobnostních práv*

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 25 Cdo 27/2020.

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 668/21.

dotčené osoby. Aby bylo možno seriózně uzavřít, že v důsledku ukládané náhrady se zásah škůdci ekonomicky nevyplatil, byl by nejspíše nezbytný detailní ekonomický rozbor jeho majetkových poměrů (a to při všech pochybnostech o reálné možnosti něco takového vypočítat).“⁸⁵

Nejvyšší soud ovšem na začátku roku 2022 vydal usnesení, ve kterém sice potvrdil relutární náhradu ve výši 900 000 Kč, kterou poškozené musí vyplatit informační médium, které neoprávněně zasáhlo do jejích absolutních práv, v odůvodnění ale zdůraznil, že primární funkcí náhrady je satisfakce. *„Preventivně-sankční funkce lze vnímat pouze jako „odvozenou a zprostředkovanou a nelze ji tak chápat v tom smyslu, že by jejím účelem uložení peněžité náhrady bylo exemplární potrestání původce zásahu, a tedy požadavek, aby náhrada byla natolik vysoká, aby se porušování právní normy původci zásahu nevyplácelo. Sankční postih je vyhrazen výlučně státní moci a veřejnému právu.“⁸⁶*

Tato otázka tak zůstává v teoretické rovině stále nevyřešená a bude jistě zajímavé sledovat další judikatorní vývoj.

Podle mého názoru by punitive damages mohly přinést více mimosoudních vyřešení sporu, když by škůdci hrozilo, že bude povinen nahradit násobně vyšší částku. Ztotožňuji se i s názorem Ústavního soudu, který odmítá poskytovat ochranu subjektům, kteří své podnikání mají postavené na neustálém zasahování do absolutních práv osob. Je evidentní, že v případě bulvárních médií není kompenzační výše náhrady škody dostačující, když se spory s nimi neustále opakují.

Je otázkou, zdali by pro poškozeného nebyla sankční složka náhrady způsobené újmy také jistou formou satisfakce. Na druhou stranu nelze ignorovat jasný rozpor se základními zásadami civilního procesu a kontinentálního právního systému jako celku.

Pro určení výše nemajetkové újmy při zásahu do přirozených práv člověka upravuje § 2957 občanského zákoníku okolnosti zvláštního zřetele hodné, které by měly být brány v potaz při určování výše náhrady. Takovými okolnostmi je úmyslné způsobení újmy. Zákon dále vyjmenovává, že se jedná zvláště o *„způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.“* Tento výčet je nutné vnímat jako demonstrativní a zákonodárce při vyjmenování některých

⁸⁵ VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2021 do Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek. Soudní rozhledy. C. H. Beck. 2/2022. str. 39.

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1490/2020, stejně závěry i Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 725/2020.

z relevantních okolností vycházel z dosavadní judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Takovýto výčet je jistě žádoucí pro rozhodovací praxi, soudy ale nesmí sklouznout k automatismu. Vždy je nutné zkoumat okolnosti konkrétního případu a jak se chování škůdce vztahuje na poškozeného.⁸⁷ Na podobné upozorňují i Melzer s Doležalem, kteří připomínají, že úmyslné způsobení újmy vede k vyšší náhradě za způsobenou újmu pouze v případě, pokud takové jednání přispívá k újmě poškozeného.⁸⁸

Poslední věta předmětného ustanovení stanovuje, že obava poškozeného o svůj život či vážné poškození zdraví, je další z okolností, která se musí při vyměřování výše náhrady újmy vzít v potaz. V tomto případě jde o okolnost danou na straně poškozeného, pro kterého jsou zajisté jeho život a zdraví natolik důležité statky, že obava o jejich ztrátu může vést ke skutečně silným, nepříjemným pocitům. Ryška upozorňuje, že ale nejde pouze o subjektivní pocit poškozené osoby, ale o objektivní posouzení takovéto obavy. Je tedy zásadní, zda by na místě poškozeného stejné pocity prožíval i běžný člověk.⁸⁹ Melzer s Doležalem zdůrazňují, že se „*jedná o zdůraznění subjektivního prožitku poškozeného.*“⁹⁰ Krajský soud v Brně v jednom ze svých rozhodnutí judikoval, že „*určující je, zda by u běžného člověka, jenž by se v situaci poškozeného nacházel, byl vzhledem ke konkrétním okolnostem dán rozumný podklad k důvodným obavám ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví.*“⁹¹ Myslím si, že Melzer s Doležalem spojením *subjektivní prožitek poškozeného* nevytváří domněnku toho, že by takové obavy neměly být kriticky posuzovány jako skutečně důvodné. Chápu to jako zdůraznění, že subjektivní prožitek poškozeného v tu chvíli musí být skutečně dostatečně silný a intenzivní na to, aby takové obavy vyvolal jak u poškozeného, tak i běžného člověka.

3.2. Duševní útrapy

Obecné ustanovení § 2956 občanského zákoníku upravuje, že součástí nemajetkové újmy je i odčinění způsobených duševních útrap. Ty představují „*vnitřní mučivé pocity, které mohou, ale nemusejí mít přímou vazbu na tělesná zranění (prožívaná trýzeň, strach a utrpení, negativně vnímaný stres, smutek a zármutek, úlek, znepokojení, pocit ponížení apod.)*.“⁹² Jedná se tedy o

⁸⁷ PAVELEK, O. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty. str. 14.

⁸⁸ Melzer a Doležal k § 2957 In: MELZER, F. TÉGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 987.

⁸⁹ Ryška k § 2957 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

⁹⁰ Melzer a Doležal k § 2957 In: MELZER, F. TÉGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 987

⁹¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 70 Cdo 132/2017.

⁹² Bezouška k § 2956 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 1700-1701.

psychickou újmu poškozeného, která je součástí odškodňované nemajetkové újmy. Duševní útrapy je ovšem nutné vždy primárně zkoumat z pohledu průměrného člověka.⁹³

Hájková ve své analýze dospěla k závěru, že duševní útrapy jsou pro oblast ublížení na zdraví zastřešujícím pojmem pro psychickou bolest (ta se odškodňuje bolestným) a jiné duševní útrapy (další nemajetková újma).⁹⁴

Tato problematika bude blíže rozebrána v následující kapitole.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

⁹⁴ Hájková, K. K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy. Advokátní deník, 2021 [online] [cit. 2022-10-20]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utravy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/>.

4. Koncepce náhrady újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení

Náhrada za újmu způsobenou ublížením na zdraví, či dokonce usmrcením, je jistě institut velmi zajímavý, a to z různých důvodů. Každý člověk se může dostat do situace, kdy bude nucen on nebo osoba jemu blízká takovou újmu řešit. Spousta případů je navíc často medializovaná, vyvolává silné emoce a společnost vyvíjí veliký tlak na spravedlivé vyřešení náhrady. Jelikož je nepředstavitelné zajištění nápravy uvedením do původního stavu, náhrada se poskytuje v penězích formou přiměřeného zadostiučinění. Jaká je ale hodnota zmařeného lidského života nebo například ublížení na zdraví, které vedlo k amputaci končetiny? Soudy sice mají vodítka, pomocí kterých náhradu za způsobenou újmu poškozeným přiznávají, většinou je ale velmi náročné takové případy odůvodnit poškozeným i veřejnosti. Dalším důvodem, který činí tuto oblast zajímavou pro bližší prozkoumání, je bezesporu právě rozsáhlá judikaturní praxe.

Tělesná a duševní integrita patří mezi nejvýznamnější hodnoty, které právní řád chrání. Existuje proto závazek státu zajistit ochranu těmito hodnotám i v soukromoprávní oblasti a zakotvit povinnost škůdce nahradit poškozenému způsobenou újmu na zdraví.⁹⁵ To však většinou není možné, protože lidský život a zdraví jsou statky pro člověka jistě nejhodnotnější a žádnou finanční částkou ocenitelné. Zákon tedy stanovuje základní rámec pro přiznávání těchto náhrad, které sice poškozenému plně nenahradí způsobené potíže, alespoň částečně mu ale mohou pomoci v překonání způsobených potíží.

Tento druh náhrady upravují § 2958-2968 občanského zákoníku. Speciální skutková podstata se nachází v prvním z nich, který stanovuje: „*Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.*“ Ustanovení následující upravuje náhradu za způsobenou újmu sekundárním obětem. Tato ustanovení navazují na obecná pravidla pro přiznávání výše relativní náhrady, která jsou upravena v § 2956 občanského zákoníku.

Zdraví vymezuje Světová zdravotnická organizace jako „*stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody, nikoliv pouze nepřítomnost nemoci či slabosti.*“⁹⁶ Je tedy velmi důležité vnímat jak fyzickou, tak i psychickou stránku zdraví. V § 3 odst. 2 písm. a) občanského zákoníku, který upravuje základní katalog zásad, se uvádí, že „*každý má právo na ochranu svého života a*

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012, IV. ÚS 444/11.

⁹⁶ Constitution of the World Health Organization. WHO. Světová zdravotnická organizace, 2022. [online] [cit. 2022-10-20]. Dostupné na: <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.

zdraví...“ Jde o zásadu, která své základy nachází již v Listině,⁹⁷ ale jak jsem již odůvodňovala v první kapitole této diplomové práce, repetitivnost základních zásad není podle mě zbytečná.

Definici ublížení na zdraví občanský zákoník nenabízí, pomocí analogie iuris můžeme použít definici nalézající se ve výkladových ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přesněji v § 122 odst. 1: „*Ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.*“ Melzer s Doležalem uvádí, že ne každý zásah do tělesné integrity člověka takový předpoklad naplní.⁹⁸ Každý takový případ se musí samostatně posoudit a je potřeba dosáhnout „*takové formy a intenzity, aby bylo možno hovořit o ublížení na zdraví.*“⁹⁹

Úprava této materie ve starém občanském zákoníku byla obsažena v § 444 odst. 2 a obsahovala zmocnění Ministerstva zdravotnictví ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí k vytvoření vyhlášky¹⁰⁰, která stanoví maximální výši náhrady újmy při škodě na zdraví a určování její výše v jednotlivých případech. V odst. 3 ustanovení explicitně upravuje výši náhrady, která se při usmrcení poskytne pozůstalým primární oběti. Od přístupu, že by sazebník měl obecně stanovovat výši nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení, se tvůrci občanského zákoníku jasně odklonili. To lze jen kvitovat, protože takovéto stanovení částek, které mají být pozůstalým poskytnuty po ztrátě osoby blízké, považuji za naprosto nehorázné a nedůstojné.

Tento přístup byl ostatně v minulosti kritizován jak odbornou veřejností, tak v ustálené judikatuře soudů. Doubek například poznamenává, že je bodový systém, kterým vyhláška oceňovala výši náhrady, proti myšlenkám přirozenoprávní doktríny. Přímo v zákoně stroze uvedené částky, které mají odškodnit sekundární oběti bez bližšího zkoumání jejich vztahu s pozůstalým, jsou cestou do „*slepé uličky libovůle a bezpráví.*“¹⁰¹ Aplikace vyhlášky navíc často selhávala při objektivním posouzení individuálních okolností konkrétního případu a nastávaly disproporce mezi skutečným rozsahem způsobené újmy a výpočtu, který vyšel z použití tabulek upravených ve vyhlášce.¹⁰²

⁹⁷ Článek 6 odst. 1: „*Každý má právo na život.*“, článek 6 odst. 2: „*Nikdo nesmí být zbaven života.*“, článek 7: „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena.*“

⁹⁸ Příklad: pohrabeček, který dítěti udělí výchovně rodič, nebude klasifikován jako ublížení na zdraví.

⁹⁹ Melzer a Doležal k § 2958 In: MELZER, F. TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 993.

¹⁰⁰ Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále v textu jen jako „vyhláška“).

¹⁰¹ DOUBEK, P. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející? Právní rozhledy. 23-24/2012. C. H. Beck. 2012. str. 809.

¹⁰² KADLUBIEC, V. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Právní rozhledy. 2016, č. 8, s. 267-273.

Ústavní soud se v nálezu ze dne 16. 10. 2007 zabýval návrhem na zrušení předmětné vyhlášky, který podal Obvodní soud pro Prahu 1. Ten ve svém návrhu konstatoval, že podzákoný předpis: *„je celý nedůstojný, odporující principům, které je nutno ctít v demokratické společnosti, mají-li na mysli vážně ochranu lidské cti, důstojnosti, a především zdraví a života. Pokud zákon vystaví konstrukci náhrady škody na zdraví (ústavně chráněného práva) na tom, že pověří úřad (Ministerstvo zdravotnictví), aby ohodnotil výši odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění zcela nedůstojným způsobem, jako je tomu v případě vyhlášky č. 440/2001 Sb., jde o zásadní neúctu k právům člověka, a tedy o rozpor s ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy. Způsob odškodňování je nedůstojný tím spíše, pokud umožňuje soudům zvyšovat odškodnění stanovené podle zákona ve spojení s vyhláškou pouze ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele.“* Ústavní soud tehdy k neústavnosti předmětné vyhlášky nedospěl, judikoval ale, že obecné soudy mohou odstoupit od jejího využití, pokud je přesvědčen o její neústavnosti. V tom případě by měl soud náhradu určit s respektem k pravidlům, které uvádí zákon a dostatečně rozhodnutí odůvodnit.¹⁰³

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku pro vysvětlení důvodů k odstoupení od vyhlášky uvádí, že: *„rozhodnutí jednotlivého právního případu náleží jen soudci a zákonodárna moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout. Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha po jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.“*¹⁰⁴ Tento odklon byl jistě potřebný a ponechání určení výše nemajetkové újmy při ublížení na zdraví či usmrcení na uvážení soudu (po zhodnocení veškerých specifík konkrétního případu), je jistě při tak citlivé a náročně odčinitelné újmy, vysoce potřebné.

Ustanovení § 2958 občanského zákoníku upravuje 3 složky náhrady nemajetkové újmy, které se v případě způsobení újmy na zdraví či usmrcení nahradí ve formě přiměřeného zadostiučinění. Jedná se o bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy. Nároky nejsou v zákoně blíže definované, výklad pojmů tedy poskytuje především judikatura soudů a odborná literatura.

4.1. Bolestné

První ze složek náhrady nemajetkové újmy při zásahu do tělesné a duševní integrity člověka je nárok na bolestné. Bolest je pocit, který je u zásahu do zdraví očekávatelný a je jistě více než

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05.

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-10-20]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

nutné poškozenému tyto nepříjemné pocity co nejspravedlněji vykompenzovat. V úvahu se při posouzení výše náhrady musí vzít jak intenzita bolesti, tak i délka jejího trvání.

Mezinárodní asociace pro studium bolesti bolest definuje jako: „*Nepříjemný smyslový a emocionální zážitek spojený se skutečným nebo potenciálním poškozením tkáně organismu.*“¹⁰⁵ Nejvyšší soud judikoval: „*Nárokem na odškodnění bolesti rozumí odškodnění bolesti v tzv. širším smyslu, tedy jak bolesti fyzické, tak i duševního strádání; běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví určitého typu jsou zahrnuty již v ohodnocení bolesti.*“¹⁰⁶ Vyhláška v § 2 odst. 1 za bolest považuje „*každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví...*“. Z těchto vymezení vyplývá, že je nutné bolest vnímat nejen jako fyzickou bolest, ale také jako bolest psychickou. Ta je duševní reakcí na způsobenou fyzickou bolest v podobě nepříjemných pocitů (smutek, deprese, strádání, strach), zároveň ale některé stavy fyzickou složku obsahovat nemusí. Psychická bolest pak může mít zahrnuta pod další nemajetkové újmy i ztížení společenského uplatnění.

Podle Bezoušky je nárok ve formě bolestného v rámci občanského zákoníku vnímán toliko jako bolest fyzická,¹⁰⁷ což podle mého názoru není správný stav a tento názor je již překonán, i když problematika odškodňování psychické bolesti stále vyřešená není.

Hájková upozorňuje, že je to alespoň částečně způsobeno nedokonalostí nezávazné Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) (dále jen „Metodika NS“). Ta totiž v sekci upravující bolestné neuvádí jedinou položku psychické bolesti. Znalci poté psychické poruchy podřazují pod „*Jiná nitrolební poranění*“ nebo „*Ložiskové poranění mozku*“. To je například v případě deprese naprosto nepřístupné, nedůstojné, a především v rozporu se zásadou plného odškodnění vytrpěných bolestí.¹⁰⁸ Ke stejnému problému se vyjadřuje i Tichý, který rovněž upozorňuje na absenci úpravy psychické bolesti v Metodice NS, i když s jejím odškodněním v rámci bolestného občanský zákoník počítá, když bolest vnímá v tzv. širším smyslu (tedy jako bolest fyzickou i psychickou).¹⁰⁹

Vojtek proto navrhuje, aby byla do Metodiky NS vložena položka „*Vážná duševní porucha vzniklá následkem traumatu potvrzená psychiatrickým pracovištěm*“, která bude pokrývat

¹⁰⁵ International Association for the Study of Pain. [online] [cit. 2022-10-20] Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/resources/terminology/>.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹⁰⁷ Bezouška k § 2958 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 1703-1716.

¹⁰⁸ HÁJKOVÁ, K. K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy. Advokátní deník, 2021 [online] [cit. 2022-10-21]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utrapy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/>.

¹⁰⁹ TICHÝ, L. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. Právník, 8/2020, str. 624 [online] [cit. 2022-10-21] Dostupný z: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2020/8/2.Tichy_618-640_8_2020.pdf.

psychiatrické obtíže přechodného rázu. Dodává, že tyto potíže spadají do bolesti v širším slova smyslu.¹¹⁰

Ústavní soud ovšem judikoval, že není podstatné, do kterého z dílčích nároků jsou újmy na zdraví přiřazeny v případě, kdy jsou plně a spravedlivě odškodněny.¹¹¹ Tento přístup podle mého názoru není správný. Pokud je definováno, že bolest má fyzickou i psychickou složku, nevidím jediný důvod, proč by psychické bolesti způsobené zásahem do tělesné a duševní integrity člověka nebyly odškodňovány jako bolestné. Soudy by měly tento typ nároků vykládat jednotně a přidat do Metodiky NS uspokojující kategorie psychické bolesti, která je důsledkem lékařsky diagnostikovatelné psychické nemoci. Není důležitý jen výsledek, ale i cesta k němu, která by měla poskytovat právní jistotu poškozenému.

Pokud způsobená bolest přeroste do trvalého poškození zdraví, odškodňuje se v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění.¹¹²

4.2. Ztížení společenského uplatnění

Druhým z dílčích nároků podle § 2958 občanského zákoníku je náhrada za ztížení společenského uplatnění. Tento nárok slouží dle občanského zákoníku k odškodnění překážky lepší budoucnosti, která poškozenému vznikla v důsledku ublížení na zdraví. Ztížení společenského uplatnění má na rozdíl od bolestného trvalejší charakter, který se negativně projevuje v životě poškozeného. Odčínají se především trvalé, nepříznivé důsledky újmy na zdraví, které mají prokazatelně negativní vliv na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti s ohledem na dosavadní životní styl poškozeného, jeho životní i sociální potřeby, povolání i přípravy na něj, vzdělání a možnosti dalšího uplatnění v životě, a to v různých sférách – rodinných, sociálních či kulturních.¹¹³

Hodnocení ztížení společenského uplatnění je nutné provádět až po ustálení následků. Jen tak se dá objektivně posoudit, zda ke ztížení skutečně došlo. Každý případ je přitom nutné posuzovat individuálně, s ohledem na osobu i životní styl poškozeného. Lze předpokládat, že bezdětná mladá žena, které kvůli postupu lékaře, který nebyl *de lege artis*, přijde o možnost otěhotnět, bude tento fakt pociťovat intenzivněji než starší žena, která již rodinu má.

¹¹⁰ VOJTEK, P. Aktuální problémy náhrady nemajetkové újmy podle občanského zákoníku. In: Pracovní právo. Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu, ochrana zdraví při práci a aktuální otázky nemocenského pojištění, 2018, Brno: Masarykova univerzita. [online] [cit. 2022-10-22] Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2018/files/menu1.html>.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20.

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014.

¹¹³ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 171.

4.3. Další nemajetkové újmy

Třetí z dílčích nároků, které poškozenému náleží jako náhrada při újmě na zdraví, jsou další nemajetkové újmy. Tuto kategorii občanský zákoník nijak nedefinuje a jelikož se jedná o institut, který ve starém občanském zákoně obsažený nebyl (a není ani blíže popsán v důvodové zprávě k občanskému zákoníku), vymezení zůstalo na právní vědě a judikatuře soudů.

Podle Bezoušky mají další nemajetkové újmy formu psychické bolesti nebo jiných duševních útrap, na které je odkazováno v § 2956 občanského zákoníku. Zároveň ale uvádí, že psychickou bolest můžeme zahrnout mezi pojem duševní útrapy.¹¹⁴ Podle Melzera s Doležalem mezi další nemajetkové újmy lze řadit nebolestivé následky, které nejsou trvalého charakteru (nelze je tedy odškodnit v rámci bolestného nebo ztížení společenského uplatnění).¹¹⁵ Mališ další nemajetkové újmy vidí jako dočasné situace či stavy, které při ublížení na zdraví nastávají běžně a nejsou bolestmi a ani s nimi přímo nesouvisejí (ušlé prožívání běžného života, nevšedních dní, prožívání nepříjemných či obtížných situací).¹¹⁶ Hájková nabízí vysvětlení, že psychická bolest spadá pod pojem duševní útrapy, což je nezbytná část odškodnění podle § 2956 občanského zákoníku. Duševní útrapy mají podle ní dvě kategorie, a to právě psychickou bolest, která je lékařsky diagnostikovatelná, a jiné duševní útrapy, které jsou právě další nemajetkovou újmou.¹¹⁷

Nejvyšší soud tuto kategorii vymezil takto: „*Další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru; jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, tedy okolnosti, které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpěné újmy na zdraví nad obvyklou míru (např. nečekaně závažné komplikace spojené s léčením a z nich plynoucí omezení...)*“¹¹⁸

Výklad Nejvyššího soudu je tedy velmi restriktivní, když říká, že jde o „*specifické okolnosti... které nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utrpěné újmy nad obvyklou míru.*“ Velmi tak možnost náhrady za další nemajetkové újmy zúžil, když z ní učinil institut spíše

¹¹⁴ Bezouška k § 2958 In: Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 1703-1716.

¹¹⁵ Melzer a Doležal k § 2958 In: MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 1003.

¹¹⁶ MALIŠ, D. Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví? Bulletin advokacie, 2019, č. 3, str. 19-23.

¹¹⁷ HÁJKOVÁ, K. K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy. Advokátní deník, 2021 [online] [cit. 2022-10-22]. Dostupné: <https://advokatnidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utravy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/>.

¹¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

mimořádný. Běžné obtíže spojené s ublížením na zdraví (např. obavy z dalšího vývoje zdravotního stavu) by tak měly být nahrazeny v rámci bolestného.¹¹⁹

S tímto výkladem Nejvyššího soudu nesouhlasím. Souhlasím s dělením Hájkové, která duševní útrapy obsažené v obecném § 2956 občanského zákoníku chápe jako nadřazený pojem pro psychickou bolest a další nemajetkovou újmu. Jak jsem výše uvedla, bolest by se podle mě měla nahrazovat v rámci bolestného v tzv. širším smyslu, tedy jak bolest fyzická, jak psychická. Nemyslím si ale, že běžné obtíže, které po ublížení na zdraví pociťuje většina lidí, by měly být řazeny pod bolest a oceňovány tak v rámci bolestného. Tak by měly být nahrazovány psychické obtíže, které jsou znalcem z oboru lékařství diagnostikovatelné (např. posttraumatická stresová porucha). Ale běžné psychické obtíže, které se při ublížení na zdraví objevují skoro u každého jedince, by měly být oceněné v rámci dalších nemajetkových újem (např. obava z uzdravení). Takovéto běžné obtíže jsou lékařsky těžko posuditelné, jsou ale zároveň naprosto očekávatelné. Podle mého názoru není účelem ustanovení jeho restriktivní výklad tak, jak ho provádí Nejvyšší soud. Důvodem, proč zákonodárce vytvořil nový dílčí nárok na náhradu újmy při ublížení na zdraví jistě nebylo to, aby byl použit pouze ve výjimečných situacích. Posuzování obvyklých psychických obtíží v rámci bolestného mi navíc evokuje jejich zlehčování.

Pokud by se takové obvyklé psychické obtíže posuzovaly v rámci dalších nemajetkových újem, bylo by možné vytvořit komplexní kompenzační rámec, který by poskytoval určitá vodítka soudům pro určování výše takové náhrady a mohl by být navázaný na Metodiku NS.

V již zmiňovaném nálezu Ústavní soud konstatoval, že i když z jeho pohledu není příliš důležité, do které kategorie nároku bude újma zařazena, pokud bude plně a spravedlivě odškodněna, je příliš restriktivní přístup Nejvyššího soudu k výkladu pojmu další nemajetkové újmy kontroverzní. Ústavní soud v nálezu souhlasí s Mališovým názorem, že „*kritéria mimořádnosti a zvláštní intenzity újmy nevyplývají ani z textu zákonného ustanovení, ani z jeho systematiky*“. V rámci kategorie dalších nemajetkových újem by mělo být odškodněno vše, co nebylo možné zařadit pod náhradu bolestného či ztížení společenského uplatnění.¹²⁰

4.4. Způsob určování výše náhrady

Ustanovení § 2951 odst. 2 občanského zákoníku uvádí pravidlo, že se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiněním, které bude poskytnuto v penězích, pokud jiný způsob nezajistí plné a dostatečné odčinění způsobené újmy. Jelikož se jedná o újmu na zdraví, což je

¹¹⁹ Srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, 25 Cdo 2635/2018.

¹²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20.

nejhodnotnější lidský statek, kterému zákon poskytuje maximální ochranu, a které se z podstaty věci nedá nahradit uvedením do předešlého stavu, poskytuje se takováto náhrada vždy v penězích.

Finanční náhrada, která by plně odpovídala způsobené újmě na zdraví, je obtížně určitelná a je otázkou, zda by lidské zdraví a život měly být vyjádřitelné v penězích (jak vychází ze zásady „*liberum corpus nullam recipit aestimationem*“, tedy že hodnota lidského těla nemůže být vyjádřena v penězích¹²¹). I když jsou tyto hodnoty penězi nevyčíslitelné, nelze si představit či vymyslet způsob, který způsobenou újmu uspokojí víc dostatečně než finanční prostředky.

Občanský zákoník v § 2958 stanoví, že peněžitá náhrada musí plně vyvážit způsobenou újmu. Ve druhé větě zákonodárce dodává, že v případě nemožnosti výši náhrady takto určit, má být určena podle zásad slušnosti. Takový dodatek se může zdát jako nadbytečný, jelikož si nelze představit případ, kdy by náhrada újmy podle věty první nešla stanovit a zároveň jsou zásady slušnosti obsaženy již ve způsobu stanovení podle věty první. Pokud bude vypočtená náhrada plná a spravedlivá, budou zohledněny specifika konkrétního případu, nelze si představit, že by nebyla určena podle zásad slušnosti.¹²²

Náhrada za ublížení na zdraví se zásadně vyplácí jednorázovou částkou. U ztížení společenského uplatnění ovšem lze zohlednit, že v průběhu času došlo ke zhoršení stavu poškozeného, a z toho důvodu případ znovu posoudit a přiznat vyšší částku.¹²³

V evropských právních řádech existují dva způsoby určování výše náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví. Prvním je vytvoření právního předpisu, podle kterého se (typicky danými paušálními částkami) určí výše náhrady.¹²⁴ Tímto směrem šel starý občanský zákoník, který výši relativní náhrady určoval pomocí vyhlášky Ministerstva zdravotnictví.

Druhým způsobem je určení výše náhrady na základě spravedlivého uvážení soudce se zachováním zásady slušnosti.¹²⁵ Tímto směrem se vydal občanský zákoník, když podle důvodové zprávy bylo jedním z důvodů odproštění soudní moci od vlivu moci výkonné, která prostřednictvím vyhlášky soudy limitovala.¹²⁶

¹²¹ DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2015, č. 2, s. 38–51.

¹²² Melzer a Doležal k § 2958 In: MELZER, F. TÉGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 998.

¹²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1711/2022: „V případě pozdějšího zhoršení již ustáleného zdravotního stavu nebo projevu nových následků souvisejících s původním poškozením zdraví v takové intenzitě a takovým způsobem, že původně nebyly, příp. ani nemohly být předvídané, může poškozenému vzniknout z původní škodní události další (nový) nárok na náhradu.“

¹²⁴ PAVELEK, O. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty. str. 31.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. [cit. 2022-11-3]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Záhy po účinnosti občanského zákoníku však více zaznívaly požadavky praxe po stanovení určitých vodítek, které zajistí právní jistotu, a především díky které se dostojí zásady předvídatelnosti soudních rozhodnutí, která je upravena v § 13 občanského zákoníku. Z těchto pohnutek vypracoval Nejvyšší soud v roce 2014 Metodiku NS.¹²⁷

4.5. Metodika Nejvyššího soudu

Metodika NS k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku) byla vypracována představiteli justice ve spolupráci se Společností medicínského práva, zástupci pojistitelů a dalších právnických a lékařských profesí. Nejvyšší soud jí dne 12. 3. 2014 na občanskoprávním a obchodním kolegiu vzal na vědomí, umístil na webové stránky a publikoval ve Sbírce soudních rozhodnutí jako Rc 63/2013.¹²⁸ Metodika nemá formu právního předpisu a není tak závazná, je pouhou interpretační pomůckou při přiznávání náhrad za nemajetkovou újmu při ublížení na zdraví. Lze ovšem předpokládat, že jelikož je zaštitěna Nejvyšším soudem, bude následována i nižšími soudy.

Jako nezávaznou označil Metodiku NS ve svém nálezu Ústavní soud a zároveň upozornil, že může z hlediska ústavnosti být problémem i omezené bodové hodnocení, které Metodika NS obsahuje, neboť při odčinění újmy se musí vycházet výhradně z dokazování a s ohledem na specifika konkrétní věci.¹²⁹ K významu Metodiky NS pro určení výše náhrady při ublížení na zdraví se vyjádřil i Nejvyšší soud, který judikoval, že dokument vznikl za účelem „*objektivizace a medicínské klasifikace vytrpěných újem na zdraví*“ a postup podle ní má plnit zákonný princip slušnosti i požadavek legitimního očekávání.¹³⁰

V preambuli Metodiky NS jsou popsány východiska a důvody vedoucí k jejímu vytvoření a jsou vysvětleny pravidla, na jejichž základu jsou určovány výše náhrady za vytrpěné bolestné a ztížení společenského uplatnění. V kapitole B jsou popsány jednotlivé kategorie bolestí, jejich podkategorie a hodnoty bodů pro jednotlivé bolesti. Kategorie C obsahuje vysvětlení principů Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, ve verzi upravené pro účely hodnocení ztížení společenského uplatnění, kvalifikátory a 9 kapitol, které popisují jednotlivé

¹²⁷ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 166.

¹²⁸ Ryška k § 2958 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15

¹³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016

sféry života. Poslední část Metodiky NS obsahuje technickou část ohledně tvorby znaleckých posudků.¹³¹

Z názvu dokumentu samotného i jeho částí vyplývá, že Metodika NS se zaměřuje pouze na bolestné a ztížení společenského uplatnění. Dílčí nárok další nemajetkové újmy tedy opomíjí.

4.5.1. Bolestné

Pro určení výše náhrady za vytrpěnou bolest vychází Metodika NS z přechozí vyhlášky a respektuje etiologický přístup, který vychází z klasifikace bolestivých stavů podle postižení jednotlivých orgánů či částí těla a vyjadřující míru bolesti jako tělesného a duševního strádání v souvislosti se zásahy do zdraví.¹³²

Část B. Metodiky Nejvyššího soudu obsahuje přehled bolestí, které se dále skládají z jednotlivých, detailnější položek, ke kterým jsou přiřazeny bodové hodnoty, které vyjadřují vzájemné proporce mezi jednotlivými položkami (např. pod kategorií „*Rána hlavy*“ se vyskytují mimo jiné položky „*Rána vlasové části hlavy nepronikající ke kosti a 1 cm*“ ohodnocena 1 bodem a „*Rána očního víčka a periokulární krajiny*“ ohodnocena 15 body). Pro učení výše náhrady je potřeba předmětné body sečíst a vzniklý součet poté vynásobit hodnotou 1 bodu.

Hodnota 1 bodu není na rozdíl od vyhlášky stanovena pevnou částkou¹³³, ale vzorcem, který umožňuje reagovat na rychlé změny ekonomické situace ve společnosti. Hodnota bodu se tak odvozuje od jednoho procenta hrubé měsíční mzdy za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok/vznikla bolest. V roce 2021 byla průměrná mzda 37 839,- Kč¹³⁴, hodnota 1 bodu pro bolest či nárok vzniklý v roce 2022 tak je 378,39,- Kč.

Výše náhrady může být zvýšena, je-li léčba komplikovaná a základní ohodnocení dostatečně nevystihuje závažnost léčby. Metodika NS určuje 4 stupně komplikací¹³⁵, podle kterých přiřazuje procentuální možnost zvýšení výše náhrady. Zároveň se také hlásí k § 2957 občanského zákoníku, který upravuje okolnosti odůvodňující zvýšení náhrady. Právě toto přihlášení se je důležité z hlediska opravdového posuzování každého případu soudem individuálně. I když je tedy výpočet bolestného podle Metodiky NS založen na tabulkové metodě, čímž dodává alespoň nějakou jistotu v předvídatelnosti rozhodnutí, stále si zachovává jistou flexibilitu.

¹³¹ Stanovisko (Rc) Nejvyšší soud ČR – senát ze dne 12.03.2014 sp. zn. Cpjn 14/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-8]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Hodnota 1 bodu ve vyhlášce činila 120,- Kč.

¹³⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2022. 5. 9. 2022 [online] [cit. 2022-11-5] Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-2-ctvrtleti-2022>.

¹³⁵ Komplikace lehká – do 5 %, středně závažná – do 10 %, závažná – do 15 %, těžká – do 20 %.

Metodika NS se zaměřuje na akutní bolest, hodnocení tedy vychází z nejbolestivějšího okamžiku léčby.¹³⁶ Jde o pravidlo logické, jelikož tak má poškozený nárok na nejvyšší možnou náhradu újmy za vytrpěnou bolest.

4.5.2. Ztížení společenského uplatnění

V rámci ztížení společenského uplatnění přistoupila Metodika NS k vytvoření zcela nového systému výpočtu výše odškodnění. Za základ je nově považována upravená Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví (dále jen „MKF“), která je zaštitěná Světovou zdravotnickou organizací. Její výhodou je propracovaný systém, který umožňuje posoudit konkrétního poškozeného s ohledem k jeho osobním poměrům a zohlednit případné zhoršení jeho stavu.¹³⁷

Stupeň závažnosti trvalého omezení se vypočítá pomocí procentního vyjádření ztráty životních příležitostí ve škále 0–100 % pro jednotlivé položky, které jsou rozděleny do devíti oblastí společenského života. Těmi jsou:

1. *„učení se a aplikace znalostí,*
2. *všeobecné úkoly a požadavky,*
3. *komunikace,*
4. *pohyblivost,*
5. *péče o sebe,*
6. *život v domácnosti,*
7. *mezilidské jednání a vztahy,*
8. *hlavní oblasti života,*
9. *život komunitní, sociální a občanský.*¹³⁸

Výsledky jednotlivých kapitol se poté sečtou a z takového součtu se provede vážený průměr. Výsledné procento určuje procentuální omezení poškozeného ve všech oblastech života. Tzn. za 100 % se považuje naprosté vyřazení ze všech sfér života.¹³⁹

¹³⁶ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 170.

¹³⁷ Vojtek k § 2958 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BANYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-7]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹³⁸ Stanovisko (Re) Nejvyšší soud ČR – senát ze dne 12.03.2014 sp. zn. Cpjn 14/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-8]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹³⁹ Tamtéž.

Metodika NS poté k systému vytvořila potřebný postup k určení samotné výše náhrady, který má rámcově vyřešit složitou etickou otázku hodnoty zmařeného lidského života. Ono 100 % vyřazení člověka ze všech sfér společenského uplatnění by se podle tvůrců Metodiky NS mělo pohybovat okolo částky 10 000 000,- Kč. Z důvodu valorizace a celkového vývoje ekonomiky Metodika NS dále stanovuje, že je tato částka vyjádření 400násobku průměrné hrubé nominální mzdy za rok přecházející tomu, ve kterém se stav poškozeného ustálil¹⁴⁰. Jelikož průměrná hrubá mzda v roce 2021 byla 37 839,- Kč,¹⁴¹ hodnota jednoho zmařeného lidského života by pro poškozeného, jehož stav se ustálil v roce 2022, byla 15 135 600,- Kč.

Podle mého názoru je nejkritičtější faktorem Metodiky NS a jejího způsobu určování výše nemajetkové újmy při ztížení společenského uplatnění fakt, že jednotlivé kapitoly, ze kterých se dělá výsledný vážený průměr, mají stejnou váhu. Tak to ale samozřejmě v životě vnímáno není. I když je nutné postupovat v každém případě individuálně, nelze přikládat stejnou váhu například kategorii „Řízení“ a „Rodinné vztahy“.

Odborná veřejnost velmi kritizuje celkovou nepřehlednost způsobů určování výše nemajetkové újmy. Posudky se navíc opírají pouze o subjektivní tvrzení poškozených, jelikož neexistuje objektivní metoda ani postup znalce pro zhodnocení některých oblastí. V neposlední řadě zadávají znalci dle doporučení autorů Metodiky NS svá hodnocení do placeného serveru ztizeni.cz, kam musí zadat veškerá osobní data sebe i poškozených. Tato stránka je navíc provozována za čistě komerčním účelem.¹⁴²

4.6. Odškodňování sekundárních obětí

Ustanovení § 2959 občanského zákoníku ukládá škůdci nahradit v případě usmrcení nebo zvláště závažného ublížení na zdraví duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké primární oběti. Nejedná se o samostatnou skutkovou podstatu, protože k jejímu naplnění je potřeba naplnění skutkové podstaty jiné (např. § 2910, § 2927 občanského zákoníku).¹⁴³

Ustanovení vychází z předpokladu, že vztahy mezi těmito osobami blízkými jsou natolik silné, že se újma na zdraví či usmrcení oběti velmi negativně projeví v životě osob jí blízkých,

¹⁴⁰ Stanovisko (Rc) Nejvyšší soud ČR – senát ze dne 12.03.2014 sp. zn. Cpjn 14/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-8]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁴¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 2022. 5. 9. 2022 [cit. 2022-11-08] Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-2-ctvrtleti-2022>

¹⁴² KLOS, D., KRÁL, V. Jak dál při aplikaci tzv. Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy z pohledu znalce? Rychle na ni zapomenout! 2020. 19. 6. 2020 [online] [cit. 2022-11-08] Dostupné na: <https://advokatnidenik.cz/2020/06/19/jak-dal-pri-aplikaci-tzv-metodiky-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-z-pohledu-znalce-rychle-na-ni-zapomenout/>

¹⁴³ Ryška k § 2959 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022

jelikož u nich je předpoklad, že takovou újmu budou pociťovat obzvláště intenzivně. Tyto nepřímo poškozené osoby se nazývají sekundární oběti.

Definici osoby blízké přináší občanský zákoník v § 22, když říká, že za osobu blízkou se považuje příbuzný v řadě přímé, sourozenec, manžel nebo partner a osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu utrpěnou jednou z nich druhá pociťovala jako újmu vlastní. Ustanovení dále obsahuje vyvratitelnou právní domněnku, že osobami blízkými jsou také osoby sešvagřené a osoby, které spolu trvale žijí.

Ustanovení je koncipováno značně odlišně od úpravy ve starém občanském zákoníku. Ten přiznával náhradu pouze za usmrcení a výrazněji užšímu okruhu obětí. Přiznávané částky byly navíc určeny paušálně a nebyl nijak zohledňován skutečný vztah mezi usmrceným a sekundární obětí (např. ve výčtu nebyli uvedeni prarodiče oběti, naopak mohl náhradu za způsobenou újmu získat rodič, který o své dítě nikdy nejevil zájem).¹⁴⁴ Takový systém odškodnění byl nejen velmi rigidní, ale také nedůstojný. Zákonodárci proto koncepci v občanském zákoníku změnili, když zavedli možnost domáhat se odškodnění i v případě zvláště závažného ublížení na zdraví, rozšířili okruh možných sekundárních obětí, a především zrušili předem stanovené částky, které náhradu tvoří. Výše náhrady má plně vyvažovat utrpení sekundárních obětí a má být stanovena podle zásad slušnosti. Její určení nechali na volném soudcovském uvážení po zvážení všech specifík případu.

Jde o ustanovení v rámci náhrady újmy relativně výjimečné, když se jedná o případy újmy, která vznikla na jmění či statcích osoby odlišné od té, do jejíž absolutního práva bylo zasazeno.¹⁴⁵ U sekundárních obětí se může jednat o újmu ve sféře majetkové (např. náklady na pohřeb) i nemajetkové (např. újma způsobená ztrátou společnosti).¹⁴⁶

Nezbytné je rozlišovat pojem duševních útrap a ublížení na zdraví (nervové újmy). Ublížení na zdraví představuje lékařsky diagnostikovatelné onemocnění, které se odškodňuje podle § 2910 ve spojení s § 2958 občanského zákoníku. Duševní útrapy pouze negativně ovlivňují psychickou pohodu člověka, nelze je ale klasifikovat jako ublížení na zdraví. Ustanovení § 2959 občanského zákoníku směřuje k odčinění právě takovýchto újem.¹⁴⁷

¹⁴⁴ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 168.

¹⁴⁵ Nelze ovšem tvrdit, že do absolutního práva sekundární oběti zasazeno nebylo. Např. Ryška k § 2959 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022: „I právo na soukromý a rodinný život totiž patří jako součást práva na ochranu osobnosti mezi práva absolutní ve smyslu soukromoprávním (působnost erga omnes).“

¹⁴⁶ Melzer a Doležal k § 2959 In: MELZER, F. TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 1020-1021

¹⁴⁷ DOLEŽAL, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2017. č. 2. s. 44-59.

Odčinění by mělo plně vyvažovat způsobenou újmu a v případě, že toto není možné, má být subsidiárně určeno podle zásad slušnosti. Taková koncepce výše náhrady postrádá smysl, když plné peněžní vyvážení nemajetkové újmy není z podstaty věci nikdy možné. Její umístění na první místo je proto spíše symbolické, ale bez většího významu pro praxi, kde bude náhrada splňovat až subsidiárně daný požadavek slušnosti (tzn. jistá proporcionalita mezi výší přiznané částky a rozsahem újmy).¹⁴⁸ Lze navíc předpokládat, že náhrada, která plně vyvažuje způsobenou újmu, musí být vždy určena podle zásad slušnosti.

Pro rozhodování o výši újmy vymezil (z dřívější judikatury) Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 relevantní kritéria na straně sekundární oběti i na straně škůdce, které byly následně zveřejněny na internetových stránkách Nejvyššího soudu a které mají sloužit jako vodítka pro určení výše reálné náhrady sekundárních obětí. „*Mezi relevantní okolnosti na straně poškozeného patří zejména:*

- *intenzita jeho vztahu se zemřelým,*
- *věk zemřelého a pozůstalých, případně existenční závislost na zemřelém,*
- *případná jiná satisfakce,*
- *byl-li poškozený očitým svědkem škodní události,*
- *byl-li s následky škodní události bezprostředně konfrontován,*
- *jakým způsobem se o následcích škodní události dozvěděl.*

Na straně škůdce jde zejména o:

- *postoj ke škodní události,*
- *dopad škodní události do jeho duševní sféry,*
- *forma a míra zavinění,*
- *majetkové poměry (pouze v omezené míře, výše náhrady by pro škůdce neměla být likvidační).“¹⁴⁹*

Nejvyšší soud rovněž upozorňuje, že duševní útrapy jsou pro účely stanovení výše reálné náhrady potřeba posuzovat primárně z pohledu průměrného člověka. Případné zvýšení i snížení přiznané částky lze odvíjet pouze na základě řádně prokázaných a doložených skutečností.¹⁵⁰

V předmětném rozsudku se Nejvyšší soud vyjádřil i k výši přiznávaných částek, kdy zdůrazňuje, že je potřeba postupovat v souladu s principem proporcionality a zohledňovat obdobné případy z minulost tak, aby soudy eliminovaly nahodilé přiznávání rozdílných částek, což je proti principu právní jistoty. I když souhlasí, že není potřebný žádný paušální rámeček, který

¹⁴⁸ RYŠKA, M. Odškodnění sekundárních obětí dle § 2959 ObčZ. Právní rozhledy. 2016. 11/2016. s. 38

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015

¹⁵⁰ Tamtéž.

byl upraven ve starém občanském zákoníku, je nutné přiznávané částky vnímat ve světle starší judikatury a zachovat tak její kontinuitu. Nejvyšší soud tak judikoval, že by se přiznávané částky pro skupinu citově nejbližších (rodiče, děti a manželé) měly pohybovat mezi 240 000,- Kč až 500 000,- Kč.¹⁵¹

Nejvyššímu soudu jde dát za pravdu, že by byl skutečně nechtěný stav, kdyby po zrušení vyhlášky soudy začaly přiznávat náhrady několikanásobně vyšší. Nelze ovšem stanovit rozmezí jasně daných částek, které by se měly soudy při rozhodování přiznávat a nevzít v úvahu ekonomický vzestup společnosti.

Úvahu o stanovení pevného rozhraní po kritice právní obce¹⁵² diriguje Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018, kde souhlasí ohledně nutnosti nastavit jisté hranice s rozsudkem popsáním výše, zároveň ale upozorňuje na ekonomický vývoj a vysoký nárůst průměrné mzdy. Navrhuje tedy určovat základní částku způsobem automatické valorizace pomocí ukazatele průměrné hrubé měsíční mzdy za rok předcházející úmrtí primární oběti. V případě nejbližších osob (manžel, rodiče, děti) má být základní částka ve výši 20násobku průměrné mzdy.¹⁵³

Tento vzorec pro výpočet základní výše náhrady při usmrcení osoby blízké může být rámcovým vodítkem i pro újmu za zvlášť závažné ublížení na zdraví. To je jistě na posuzování náročnější a je nutné zohlednit konkrétní intenzitu poškození zdraví primární oběti a jeho dopad do duševní sféry osob jí blízkých. Není vyloučeno, že v některých případech může zvlášť závažné poškození zdraví být sekundárními oběťmi vnímáno intenzivněji než v případě usmrcení.¹⁵⁴ Zpravidla půjde o ta nejtěžší zdravotní poškození, zejména komatické stavy, těžká poškození mozku či výrazná paréza či plegie těla. Takové následky jsou srovnatelné s usmrcením osoby blízké, když si je sekundární oběť vědoma, že je poškozený nejspíše do konce života vyřazen z většiny sfér společenského uplatnění.¹⁵⁵ Lze navíc předpokládat, že při úmrtí osoby blízké dojde časem ke zlepšení psychického stavu sekundární oběti. U zvlášť závažného poškození zdraví bude sekundární oběť vystavována následkům intenzivněji, déle a je pravděpodobné, že se jí v důsledku škodní události trvale změní život (např. matka, jejíž dítě se po ublížení na zdraví ocitlo v takovém stavu, že potřebuje neustálou, časově i finančně náročnou, péči).

¹⁵¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

¹⁵² Např. MALÍŠ, Daniel. Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké? 2016. [online] [cit. 2022-11-12] Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kam-kracis-nahrado-pri-usmrceni-osoby-blizke-102844.html>.

¹⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3468/2019.

¹⁵⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018.

4.7. Náklady spojené s péčí o zdraví

Ustanovení § 2960 občanského zákoníku stanoví, že škůdce je povinen uhradit také účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, a také péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost. Pravidlo ukládá, že vynaložené náklady škůdce uhradí tomu, kdo je vynaložil (nemusí tedy přímo poškozenému).

Náklady takto vynaložené musí být vždy účelné. To je třeba „*vykládat v kontextu léčebných postupů v širokém slova smyslu, a to především s ohledem na jejich terapeutický efekt a přispění ke zlepšení celkového stavu poškozeného, tj. jak fyzického, tak psychického. Rozhodující je přitom kritérium vhodnosti a potřeby takových nákladů, nikoliv jejich objektivní dopad na zlepšení stavu poškozeného.*“¹⁵⁶ Jako účelně vynaložené náklady se tak podle ustálené judikatury soudů posuzují např. náklady za ošetřovatele, dietní stravování nebo náklady nejbližších příbuzných poškozeného, které vynaložili za účelem návštěv v nemocnici.¹⁵⁷

Náhrada za výdaje spojené s péčí o zdraví poškozeného se poskytují pouze v případě, že nejsou kryty z veřejného zdravotního pojištění. Příslušná pojišťovna má ale regresivní nárok vůči škůdci na hrazené služby.¹⁵⁸

Mezi náklady spojené s péčí o poškozeného jsou zahrnuty i účelně vynaložené výdaje za nezdravotní osobní péči. Jde o případy, kdy je poškozený trvale zdravotně postižen a nezvládá péči o sebe bez cizí pomoci (např. osobní hygiena, příprava stravy, oblékání). V takovém případě je nutno očekávat, že jsou omezeny i jeho možnosti postarat se o svou domácnost.¹⁵⁹ Občanský zákoník proto přímo zakotvuje právo poškozeného na náhradu takto účelně vynaložených nákladů (může jít např. o obstarávání nákupů, úklid, vyřizování potřebných záležitostí na úřadech).

4.8. Náklady pohřbu

Další z náhrad, kterou je poškozený povinný uhradit osobě oprávněné, jsou náklady spojené s pohřbem osoby, která byla z důvodu škodní události usmrcena. Občanský zákoník v § 2961 ustanovuje, že je škůdce nahradí tomu, kdo je vynaložil. Jde tedy opět o tzv. reflexní škodu, která se projeví ve jmění osoby odlišné od té, do jejíhož absolutního práva bylo zasaženo.¹⁶⁰

¹⁵⁶ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 175.

¹⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 25 Cdo 1875/2003

¹⁵⁸ Ryška k § 2960 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Melzer a Doležal k § 2961 In: MELZER, F. TĚGL, P. a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. str. 1042

Takto vynaložené náklady ovšem musí být přiměřené. Hradí se tedy náklady pohřbu, který je považován za obvyklý v místě a čase konání, nevymyká se tradicím a obyčejům. Je tím eliminováno nepřiměřené zvyšování zátěže pro škůdce z důvodu pouhé touhy po extravagantnosti. Je ovšem přijatelné, když jsou náklady zvýšeny z důvodu objektivní příčiny, která přípravy pohřbu komplikuje nebo pokud si usmrcený přál nějaké speciální prvky. I tak ale musí být dodržena přiměřenost.¹⁶¹

Nárok na náhradu nákladů spojených s pohřbem se krátí dávkou, která přísluší osobě vypravující pohřeb podle § 47 a § 48 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Výše dávky pohřebního vyplácí jednorázově Úřady práce České republiky a jeho výše činí 5 000,- Kč.

5. Peněžité dávky

Ustanovení § 2962-2967 občanského zákoníku upravují nároky plynoucí z majtkové újmy poškozeného v případě ublížení na zdraví a majtkové újmy třetích osob, které vznikly z důvodu škodní události. Nároky jsou vypláceny škůdcem ve formě peněžitého důchodu (renty). § 2968 občanského zákoníku zakotvuje možnost takové nároky nahradit formou odbytného.

Pravidlo obsažené v § 2956 občanského zákoníku stanovuje, že v případě zásahu do přirozeného práva člověka nahradí škůdce škodu i nemajtkovou újmu, kterou tím způsobil. Občanský zákoník tak vymezuje několik kategorií náhrad, na které má poškozený z důvodů škodní události nárok.

5.1. Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti

Ztráta na výdělku je samostatným majtkovým nárokem upraveným v § 2962 odst. 1 občanského zákoníku, který vznikl poškozenému z důvodu škodní události. Majtková újma spočívá v rozdílu mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a náhradou, která je mu poskytována v souladu s předpisy o sociálním zabezpečení.¹⁶² Smyslem úpravy je zajistit poškozenému kompenzaci výpadku v jeho příjmu, který nastal z důvodu ublížení na zdraví. Výdělek je přitom třeba vykládat extenzivně, protože nejde jen o výdělek z hlavního pracovního

¹⁶¹ Vojtek k § 2961 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-7]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁶² Zejména zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

poměru, ale o jakýkoli příjem poškozeného. Škůdce je tak povinen nahradit poškozenému příjmy z podnikání nebo autorských honorářů i prací konaných mimo pracovní poměr.¹⁶³

Soudy konstantně dovozují, že má poškozený právo na odškodnění i výdělku, kterého sice v době škodní události nedosahoval, ale je prokazatelné, že nebýt škodní události, poškozený by takovou činností skutečně vykonával.¹⁶⁴ Tento přístup je samozřejmě velmi spravedlivý, je ale vysoce důležité takovou skutečnost prokázat bez jakýchkoliv pochybností a vyhnout se tak zneužívání tohoto institutu.

Ustanovení § 2962 odst. 2 občanského zákoníku upravuje nároky žáků a studentů, kteří ještě výdělků nedosahují, ale na výdělečnou činnosti se připravují v rámci studia. Nárok na náhradu jim náleží ode dne, kdy jim mělo skončit studium či příprava na povolání a mají jej po dobu, o kterou se jejich studium či příprava na povolání prodloužily, když byli v neschopnosti z důvodu ublížení na zdraví a po dobu trvání zdravotního postižení, které jim brání v úplném nebo částečném zapojení do výdělečné činnosti. V případě náhrady se vychází z očekávání pravidelného chodu věcí. U výpočtu výše náhrady je tak třeba vycházet z průměrných nástupních platů v daném oboru.¹⁶⁵

5.2. Náhrada za dobu po skončení pracovní neschopnosti

Náhrada za dobu po skončení pracovní neschopnosti podle § 2963 občanského zákoníku je samostatným majetkovým nárokem, který je určený k pokrytí majetkové újmy poškozeného, která vznikla z důvodu, že poškozený po skončení pracovní neschopnosti nedosahuje výdělku, kterého dosahoval před ublížením na zdraví. Škůdce je tak povinen poškozenému kompenzovat, že z důvodu škodní události došlo k omezení pracovní způsobilosti poškozeného a tím pádem k jeho nižšímu výdělku.

Výše újmy se vypočítá jako rozdíl mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a výdělkem dosahovaným po skončení pracovní neschopnosti. Podle zákona i ustálené rozhodovací praxe soudů se k výdělku dosahovanému po skončení pracovní neschopnosti připočte případný invalidní nebo částečný invalidní důchod, kterého poškozený dosahuje ze stejného důvodu.¹⁶⁶

¹⁶³ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 178.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 433/2019.

¹⁶⁵ Ryška k § 2962 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 25 Cdo 5024/2014.

Nejvyšší soud judikoval, že pokud poškozený v době škodní události nedosahoval výdělku, ale dostatečně prokáže, že měl do zaměstnání nastoupit a jen v důsledku ublížení na zdraví nemohl, má na náhradu ztráty nárok. Stále totiž dochází ke ztrátě na výdělků poškozeného, která je důsledkem škodní události.¹⁶⁷ Pokud ale poškozený po skončení pracovní neschopnosti nedosahuje výdělku z důvodu situace na trhu práce, nikoliv z důvodu omezení jeho pracovní způsobilosti následkem ublížení na zdraví, nemá na náhradu škody podle § 2963 občanského zákoníku nárok.¹⁶⁸

V § 2963 odst. 2 občanského zákoníku je ustanoveno pravidlo, že poškozenému nahradí škůdce i zvýšené úsilí, které musí vynaložit, aby překonal potíže způsobené ublížením na zdraví a docílil tak výdělku. Ustanovení dále upravuje pravidlo, že se při stanovení výše důchodu přihlédne k valorizaci průměrného výdělku. Ta se určí individuálně podle prognózy růstu výdělku v daném období (lze určit pomocí např. statistických dat z přechozích období, očekávaného rozvoje odvětví, situace na trhu, inflace) a očekávaného růstu výdělku poškozeného (relevantní např. interní kariérní předpisy).¹⁶⁹

Ustanovení dále umožňuje soudu v případech vážných důvodů (především zhoršení dobytosti pohledávky v budoucnosti) rozhodnout o zajištění pohledávky poškozeného. Není přitom vázán návrhy stran. Vzhledem k dikci zákona (*škůdce zajistí*) a závaznosti výroku jen pro účastníky řízení by měl být způsob zajištění vázán na osobu škůdce, nikoliv na třetí osobu.¹⁷⁰

Vzhledem k povaze nároku jsou všechna rozhodnutí soudu na základě § 2963 občanského zákoníku vydávána s *clausula rebus sic stantibus*. V případě podstatné změny okolností rozhodujících pro trvání a výši nároku může soud k přistoupení k novému posouzení věci.¹⁷¹

5.3. Náhrada za ztrátu na důchodu

Náhrada za ztrátu na důchodu podle § 2964 občanského zákoníku je dalším dílčím nárokem na náhradu majetkové újmy, která poškozenému vznikla jako rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok, a důchodem, na který by mu vznikl nárok, kdyby do průměrného měsíčního výdělku, na základě kterého se důchod vyměřuje, byla zahrnuta i náhrada za ztrátu na

¹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 1988, sp. zn. 1 Cz 47/88, stejně Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. 12. 2021, sp. zn. 25 Cdo 133/2021.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 31 Cdo 1278/2015

¹⁶⁹ Ryška k § 2963 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 183.

výdělku po skončení pracovní neschopnosti, kterou poškozený pobíral v období rozhodném pro vyměření důchodu.¹⁷²

Ustanovení navazuje na § 2963 občanského zákoníku, když nastupuje na místo nároku, který byl poškozenému prvně vyplácen právě na základě tohoto institutu. Přiznáním starobního důchodu totiž u poškozeného nastane změna poměrů a zaniká mu nárok na náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neplatnosti a vzniká nárok na náhradu za ztrátu na důchodu.¹⁷³

5.4. Náhrada za bezplatné práce

Ustanovení § 2965 občanského zákoníku poskytuje náhradu tzv. reflexní újmy sekundárním obětem. Smysl pravidla spočívá v zachování spravedlnosti pro tyto oběti, kteří se stali nepřímými poškozenými z důvodu, že musí nyní vynaložit peněžní prostředky či zvýšené úsilí k tomu, aby získali náhradu za bezplatnou pomoc, kterou jim před škodní událostí poskytoval primární poškozený.

Pro určení výše opakovaného peněžitého plnění je rozhodující tržní hodnota bezplatně vykonávané práce.¹⁷⁴ Jako příklad lze uvést bezplatný úklid v domě prarodičů, kteří si ho sami již obstarat nemohou a který tedy pravidelně vykonával poškozený. Po ublížení na zdraví poškozeného, který tuto činnosti již vykonávat nemůže, bude výše peněžité náhrady spočívat v hodnotě, za kterou si nyní prarodiče takový úklid obstarají na trhu nabídky úklidových služeb.

5.5. Náhrada nákladů na výživu pozůstalých

V § 2966 občanského zákoníku je upraven dílčí nárok na majetkovou újmu sekundárních obětí a doplňuje ustanovení § 2959 občanského zákoníku, který stanovuje pravidla pro náhradu nemajetkové újmy takových obětí. Stanovuje, že je škůdce povinen nahradit peněžítým důchodem náklady na výživu pozůstalým, které zemřelý do dne své smrti vyživoval anebo měl povinnost jim výživu poskytovat.

Judikatura Nejvyššího soudu stanovila, že nároky podle § 2959 a § 2966 občanského zákoníku nelze mísit, jelikož náhrada za způsobené duševní útrapy se poskytuje jako jednorázové odčinění nemajetkové újmy a nelze ji tak zaměňovat s reparací za ztráty v majetkové sféře.¹⁷⁵

Cílem ustanovení je snaha o udržení pozůstalých v podobné ekonomické situaci, která by tu byla, nebýt škodní události. Pro přiznání nároku je nutné, aby právo na výživné existovalo

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2018, sp. zn. 25 Cdo 5198/2016.

¹⁷⁴ Bezouška k § 2965 In: HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. str. 1740-1741.

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

v okamžiku smrti primární oběti (např. nárok na výživné nepřísluší dítěti, kterému zemřelý před svou smrtí neposkytoval výživné, ale měl v plánu jej osvojit). Existence nároku je tak závislá buď na vyživovací povinnosti vyplývající ze zákona nebo na tom, že zemřelý skutečně výživné poskytoval, i když k tomu podle zákona nebyl povinen (např. nezletilé dítě družky).¹⁷⁶

Pravidla pro výpočet výše přiznané náhrady zakotvuje § 2967 občanského zákoníku. Výše se odvíjí od výživy, která byla nebo měla být pozůstalým poskytována za života zemřelého (vychází se z průměrného výdělku zemřelého). Od té se poté odečtou dávky důchodového zabezpečení,¹⁷⁷ které pozůstalí pobírají a rozdíl mezi těmito částkami je výše, kterou by měl škůdce pozůstalým formou peněžitého důchodu nahrazovat náklady na výživu. Zákon k výpočtu částky používá také kritérium rozumného očekávání, kdy se výše přiznávané částky stanovuje pro futuro po smrti vyživovatele, tedy se počítá se značnou mírou pravděpodobnosti, jak by byla vyživovací povinnosti plněna.¹⁷⁸

Rozhodnutí soudu o nároku na výživu podle § 2966 občanského zákoníku se vydává s *clausula rebus sic stantibus*, v případě podstatné změny okolností rozhodujících pro trvání a výši nároku může tedy soud k přistoupení k novému posouzení věci. Zohledňuje se tak hledisko časové, tedy jak dlouho má být náhrada poskytována (např. pozůstalý dokončil přípravu na povolání a je již schopen se o sebe sám postarat), případně tak lze zohlednit další právně významné skutečnosti, ke kterým by došlo, kdyby byl zemřelý stále naživu (např. ubývání jeho fyzických sil).¹⁷⁹

5.6. Odbytné

Institut odbytného je upraven v § 2968 občanského zákonu: „*Je-li pro to důležitý důvod a žádá-li o to poškozený, přizná soud poškozenému namísto peněžitého důchodu odbytné.*“ Jedná se tedy o situaci, kdy namísto pravidelných, opakujících se dávek peněžitého důchodu, které škůdce poškozenému vyplácí na základě jednoho z nároku uvedených v této kapitole, poskytne poškozenému jednorázovou částku, jejímž plněním zanikne právo na peněžitý důchod.

Institut odbytného může být výhodný pro obě strany, když na straně jedné získá poškozený najednou poměrně vysokou částku a nemusí v budoucnu řešit možnou nedobytnost pohledávky.

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1409/2001.

¹⁷⁷ Vdovský, vdovecký nebo sirotčí důchod podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

¹⁷⁸ Vojtek k § 2967 In: BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BANYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-11]. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁷⁹ ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. str. 188.

Na straně druhé škůdce eliminuje možné navyšování renty z důvodu valorizace a také definitivně vyřeší nárok poškozeného.

Na odbytném se mohou poškozený a škůdce pohodnout na základě dohody o narovnání bez asistence soudu. Občanský zákoník tuto možnost doplňuje (nikoliv vylučuje) institutem přiznání odbytného soudem. To soud přizná, je-li pro to důležitý důvod a požádá o to poškozený. Souhlas škůdce přitom není podmínkou.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Ryška k § 2968 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

Závěr

Přirozená práva člověka jsou institutem, který si prošel dlouhým a významným historickým vývojem a v dnešní době jde o práva, která jsou chráněna na té nejvyšší možné úrovni, a to jak vnitrostátním, tak mezinárodním právem. Jde o subjektivní práva, která jsou pro člověka nejvýznamnější a zásah do jejich nedotknutelnosti je proto vnímán obzvlášť intenzivně ze strany poškozených, sekundárních obětí i celé společnosti.

Cílem této práce bylo poskytnout základní a ucelený pohled na institut náhrady újmy na přirozených právech člověka a prezentovat názory a myšlenky členů právní obce i mé vlastní na některé z hojně diskutovaných dílčích témat. K dosažení stanoveného cíle jsem lehce využila i historický výklad, kterým jsem porovnávala úpravu vybraných institutů v občanském zákoníku s dřívější úpravou obsaženou ve starém občanském zákoníku. Tyto poznatky jsem využívala především ke zjištění smyslu ustanovení a důvodů zákonodárce ke změně koncepce.

Systematicky jsem postupovala od obecného ke konkrétnímu. V první kapitole jsem se věnovala úpravě přirozených práv v ústavním pořádku i občanském zákoníku a přirozenoprávní koncepci. Dále jsem postupovala přes úpravu odpovědnosti v občanském zákoníku včetně principu prevence a základních předpokladů pro vznik odpovědnosti za způsobenou újmu. Tyto poznatky jsem uplatnila v kapitole třetí, kde jsem rozebrala obecnou koncepci náhrady za újmu na přirozených právech člověka a další kapitola, která je nejdelší a nejdůležitější, je věnována náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení. Poslední kapitola je věnovaná peněžitým dávkám, které po splnění zákonných podmínek náleží poškozenému ve formě peněžitého důchodu.

Celkové pojetí odpovědnosti v občanském zákoníku je u odborné veřejnosti stále podrobeno zkoumání. Občanský zákoník v současné době odpovědnost vnímá v tzv. perspektivním pojetí, tedy jako odpovědnost za splnění povinností, která primární závazek provází latentně již od jeho počátku. Toto pojetí silně zdůrazňuje především preventivní funkci, kdy cílí na odpovědnost člověka za to, že dostane svým závazkům. Většina právní obce se ovšem stále staví za pojetí tzv. retrospektivní, kdy odpovědnost vzniká až jako sekundární následek za porušení primární povinnosti. Zdůrazňuje tak i reparační a sankční funkci odpovědnosti, preventivní funkce ale opomíjená není. Podle mého názoru lze konstatovat, že hrozba sankce za porušení primární povinnosti, je dostatečným motivátorem pro osoby, aby jednali po právu.

Ustanovení § 2956 občanského zákoníku upravuje základní pravidla pro náhradu nemajetkové újmy při zásahu do přirozených práv člověka. Základním východiskem pro náhradu způsobené újmy je, že škůdce je povinen nahradit škodu i nemajetkovou újmu. Ta se poskytne ve formě přiměřeného zadostiučinění s přihlédnutím k okolnostem zvláštního zřetele hodných.

Funkce přiměřeného zadostiučinění za zásah do přirozeného práva člověka je předmětem diskuze. Většina odborné veřejnosti se shoduje, že funkce náhrady je kompenzační, protože funkce preventivně-sankční (v anglosaském právním systému tzv. punitive damages) nemůže být uplatňována v kontinentálním právním systému zejména z důvodu, že rozhodování o trestu je předmětem veřejného práva. K tomuto závěru se přiklání i Nejvyšší soud. Druhý názorový proud si naopak myslí, že vedle funkce kompenzační existuje právě i funkce preventivně-sankční, která by měla být uplatňována. Tento silný názor v nedávné době vyslovil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 2. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 668/21, když připustil funkci preventivně-sankční v případě herce Oldřicha Kaisera proti bulvárnímu médiu. Ústavní soud je toho názoru, že v případech, kdy podnikání, a tím i zisky škůdce, stojí na neustálém zasahování do osobnostních práv fyzických osob, je přímo nutné použít preventivně-sankční funkci náhrady za způsobenou újmu a udělit tak citelnou a bolestivou sankci škůdci, čímž se vyšle jasný signál, že takovéto opakovatelné zásahy nemohou být tolerovány.

Nejvyšší soud ovšem ani v rozsudcích vydaných v roce 2022 nepřistoupil na výklad Ústavního soudu a v obdobných případech (fyzická osoba proti bulvárnímu médiu) preventivně-sankční náhradu nepřiznával.

Největší důraz je v této práci věnován úpravě náhrady za újmu způsobenou při ublížení na zdraví a při usmrcení. Předmětná ustanovení chrání tělesnou a duševní integritu jedince a je tedy nutné je považovat za velmi významná a vždy předmětem aktuální diskuze.

Náhrada za újmu při ublížení na zdraví se skládá ze tří dílčích nároků: bolestného, ztížení společenského uplatnění a dalších nemajetkových újem. Problematické je vymezení dalších nemajetkových újem, což je institut v občanském zákoníku nový a nedefinovaný. Nejvyšší soud zaujal velmi restriktivní výklad, kterým zúžil odškodnění za další nemajetkové újmy jen na velmi specifické situace, které nejsou běžně spojeny s obvyklým průběhem léčby. Takovéto obvyklé obtíže (např. obavy z plného zotavení) by podle současné praxe měly být přiznávány v rámci bolestného.

S tímto názorem nesouhlasím a myslím si, že naopak běžné obtíže, které jsou naprosto obvyklé, by měly být nahrazovány podle ustanovení o dalších nemajetkových újmách. V rámci bolestného by měla být odškodňována fyzická bolest a psychická bolest, která je lékařsky diagnostikovatelná (např. posttraumatická stresová porucha). Účelem zákonodárce pro přidání úplně nového dílčího nároku jistě nebylo, aby byl vykládán co nejvíc restriktivně.

Ustanovení o náhradě újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení prošla z hlediska určení výše náhrady nemajetkové újmy velikou a žádanou změnou. Starý občanský zákoník k vytvoření způsobu určení výše náhrady zmocňoval Ministerstvo zdravotnictví, které vytvořilo vyhlášku,

pomocí které soudy přiznávají relutární náhradu. Ta byla ovšem hojně kritizována odbornou veřejností i samotnými soudy a do občanského zákoníku převzata nebyla. Občanský zákoník tak ponechává přiznání výše náhrady na volném soudcovském uvážení po zvážení okolností konkrétního případu.

Pro zajištění právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí byla později vypracovaná Metodika NS, která částečně přebírá bodový systém z vyhlášky. Odlišně ale upravuje hodnotu jednoho bodu, do kterého jsou nyní promítnuty i valorizace a celkové změny ekonomické situace. Je ovšem nutné do Metodiky NS přidat položky správně charakterizující psychickou, lékařsky diagnostikovatelnou bolest, která tam v této době naprosto abstentují.

Problematika sekundárních obětí také prošla změnou, když zákonodárce zrušil nedůstojné určení výše újmy paušálními částkami předem daným osobám přímo v zákoně. Úprava předmětného ustanovení v občanském zákoníku nyní nejen, že kromě usmrcení počítá s odškodněním sekundárních obětí i v případě zvláště závažného ublížení na zdraví, ale určení výše relutární náhrady nechává na volném uvážení soudu po zhodnocení všech okolností případu. Značně navíc rozšiřuje okruh oprávněných osob, když do výčtu přidává i jiné osoby blízké.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BEZOUŠKA, P. Ochranný účel smlouvy jako prostředek omezení příčinné souvislosti: aneb je stále důležitá předvídatelnost škody? Právní rozhledy. Praha: C.H. Beck, 2015, č.22. ISSN 1210-6410.

DOLEŽAL, R. Sankční funkce náhrady újmy – punitive damages v českém právu? Právní rozhledy. C. H. Beck. 8/2018.

DOLEŽAL, T. Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2015, č. 2.

DOLEŽAL, T. Odškodňování imateriálních újem sekundárních obětí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2017. č. 2.

DOUBEK, Pavel. Odškodnění újmy na zdraví v českém právu – příliš rigidní, nebo právní jistotu přinášející? Právní rozhledy. 23-24/2012. C. H. Beck. 2012.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.

ELISCHER, D., KOBLIHA, I., DOBIÁŠ, P., KOTTNAUER, A., HUNJAN KOBLIHOVÁ, R., TULÁČEK, J. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-382-7.

GERLOCH, A. Teorie práva. 8. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. Právní učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-838-9.

HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

KADLUBIEC, Vojtěch. Vývoj právní úpravy výpočtu náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví. Právní rozhledy. 2016, č. 8.

KLOKOČKA, V., WAGNEROVÁ, E. Ústavy států Evropské unie. 2. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-720-1466-8.

KNAPP, Viktor. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo, I., 1956.

KNAPPOVÁ, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

KUKLÍK, J., SELTENREICH, R. Dějiny angloamerického práva. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-87-5.

LAVICKÝ, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.

MALIŠ, D. Co patří do tzv. dalších nemajetkových újem při ublížení na zdraví? Bulletin advokacie, 2019, č. 3.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. Praha : Leges, 2013.

MELZER, Filip. TÉGL, Petr a kolektiv. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

NĚMEC, R. Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes a v NOZ ve světle tiskového zákona. Bulletin advokacie, 2012, 6/2012. ISSN 1210-6348

PAVELEK, Ondřej. Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení. V Praze: C.H. Beck, 2020. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-785-9.

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022

RABAN, Přemysl a kol. Závazkové právo. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1.

ŠVESTKA, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966.

VOJTEK, Petr. Přehled rozhodnutí NS nepřijatých v roce 2021 do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek. Soudní rozhledy. C. H. Beck. 2/2022.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

BAJURA, J., ČÁP, Z., ČERNÁ, S., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., ELIÁŠ, J., ELISCHER, D., FIALA, J., FIALA, V., FRINTA, O., HAAS, K., HAJN, P., HOLČAPEK, T. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, (§ 2521-3081). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

BAŇOUC, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

CONSTITUTION OF THE WORLD HEALTH ORGANIZATION. WHO Světová zdravotnická organizace, 2022. [online] Dostupné na: <https://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/constitution-en.pdf?ua=1>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [online]. 2022. 5. 9. 2022. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-2-ctvrtleti-2022>

DAVID, O., DEVEROVÁ, L., DOLANSKÁ BÁNYAIOVÁ, L., DVOŘÁK, J., DVOŘÁK, T., FIALA, J., FRINTA, O., HOLČAPEK, T., HURDÍK, J., KINDL, T., MACKOVÁ, A., PAULY, J., PAVLÍK, P., PELIKÁN, R. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku [online]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

HÁJKOVÁ, K. K výkladu a obsahu pojmů duševní útrapy, psychická bolest a další nemajetkové újmy. Advokátní deník, 2021 [online]. Dostupné: <https://advokatnidenik.cz/2021/09/29/k-vykladu-a-obsahu-pojmu-dusevni-utrapy-psychicka-bolest-a-dalsi-nemajetkove-ujmy/>

HENDRYCH, D. a kol. Právnícký slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. [online]. Dostupné z: www.beck-online.cz.

HUSSEINI, F., BARTOŇ, M., KOKEŠ, M., KOPA, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021. [online]. Dostupné z: www.beck-online.cz.

International Association for the Study of Pain. [online] Dostupné z: <https://www.iasp-pain.org/resources/terminology/>.

KLOS, D., KRÁL, V. Jak dál při aplikaci tzv. Metodiky Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy z pohledu znalce? Rychle na ni zapomenout! 2020. 19. 6. 2020 [online] Dostupné na: <https://advokatnidenik.cz/2020/06/19/jak-dal-pri-aplikaci-tzv-metodiky-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-z-pohledu-znalce-rychle-na-ni-zapomenout/>.

MALIŠ, Daniel. Kam kráčíš, náhrado při usmrcení osoby blízké? 2016. [online] Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kam-kracis-nahrado-pri-usmrceni-osoby-blizke-102844.html>.

Stanovisko (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 12.03.2014 sp. zn. Cpjn 14/2014 In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

MEURKENS, L. The Punitive Damages Debate in Continental Europe: Food for Thought. Maastricht University: Faculty of law. 2014, s. 4 [online]. Dostupné na: <http://ssrn.com/abstract=2380554>

TICHÝ, L. Ke čtyřem základním otázkám nemajetkové újmy. Právník, 8/2020, str. 624 [online] Dostupný na: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/pravnik/issues/2020/8/2.Tichy_618-640_8_2020.pdf

VOJTEK, P. Aktuální problémy náhrady nemajetkové újmy podle občanského zákoníku. In: Pracovní právo. Náhrada nemajetkové újmy v pracovním právu, ochrana zdraví při práci a aktuální otázky nemocenského pojištění, 2018, Brno: Masarykova univerzita. [online] Dostupné na: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2018/files/menu1.html>

3. Seznam použitých právních předpisů

Ústava České republiky

Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky

Všeobecná deklarace lidských práv

Evropská úmluva lidských práv a svobod

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

4. Seznam použité judikatury

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1711/2022

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1490/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2022, sp. zn. 725/2020

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 15. 12. 2021, sp. zn. 25 Cdo 133/2021

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 2021, sp. zn. I. ÚS 668/21

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. října 2021, sp. zn. 18 A 71/2021

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3468/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp. zn. 23 Cdo 1932/2019

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1564/20

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2020, sp. zn. 25 Cdo 27/2020

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 6. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3108/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 25 Cdo 4536/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 433/2019

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2019, 25 Cdo 2635/2018

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2018, sp. zn. 25 Cdo 5198/2016

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2017, II. ÚS 2630/07-2

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, sp. zn. 70 Cdo 132/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 3296/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2017, sp. zn. 6 Tdo 1791/2016

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2016, sp. zn. 23 4471/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2016, sp. zn. 31 Cdo 1278/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016, sp. zn. 25 Cdo 5024/2014

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2015, sp. zn. 25 Cdo 3228/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. 21 Cdo 2811/2013

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 12. 2012, IV. ÚS 444/11

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07

Nález Ústavního soudu ze dne 16. 10. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 50/05

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 25 Cdo 1875/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1409/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2304/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 1988, sp. zn. 1 Cz 47/88

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 5. 1998, sp. zn. Pl. ÚS 25/97

5. Seznam ostatních zdrojů

RONOVSKÁ, MELZER, ŠLAJS. Úvod do soukromého práva. [podcast]. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 26. 12. 2021. Dostupné z: Apple Podcast

Náhrada při újmě na přirozených právech člověka (§ 2956-2968 OZ)

Abstrakt

Tato diplomová práce přibližuje koncepci institutu náhrady nemajetkové újmy na přirozených právech člověka v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Hlavním cílem této práce je podat základní, ucelený pohled na problematiku náhrady újmy na přirozených právech člověka a prezentovat názory a myšlenky členů právní obce i mé vlastní na některé z hojně diskutovaných dílčích témat. V práci jsou dále rozebrány nejdůležitější změny, kterými se současná úprava liší od úpravy obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. V práci je pracováno s komentářovou literaturou, odbornými publikacemi a recentní i starší judikaturou českých soudů.

V první kapitole je rozebrána úprava přirozených práv, a to nejprve krátce na ústavní úrovni, což je důležité pro pochopení pevného zakotvení přirozených práv v právním řádu. Navázáno je úpravou na občanskoprávní úrovni, která je obsažena v části první občanského zákoníku. Dále se diplomová práce věnuje institutu odpovědnosti za způsobenou újmu, prevence vzniku újmy a základním předpokladům, které jsou pro vznik újmy zapotřebí. Instituty se spojí v kapitole třetí, kde je pojednáno o obecné koncepci náhrady za újmu na přirozených právech člověka. Nejdůležitější a nejrozsáhlejší část práce se věnuje náhradě za ublížení na zdraví a při usmrcení. V rámci této kapitoly je postupně pojednáno o dílčích nárocích poškozeného (bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetková újma), způsobu určení jejich výše a s tím související Metodice Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Navázáno je problematikou sekundárních obětí a náhradou nákladů spojených s péčí o zdraví a s pohřbem. Poslední kapitola této práce je věnovaná peněžitém dávkám, na které poškozenému vzniká nárok při splnění zákonných předpokladů a škůdce je povinen je poskytovat ve formě peněžitého důchodu.

Klíčová slova: přirozená práva člověka, nemajetková újma, ublížení na zdraví

Compensation for injury to the natural rights of man (Section 2956-2968 of the Civil Code)

Abstract

This diploma thesis introduces the concept of the institute of compensation for immaterial harm to the natural rights of man in Act No. 89/2012 Coll., Civil Code. The main aim of this thesis is to provide a basic, comprehensive insight into the issue of compensation for harm to the natural rights of man and to present the opinions and thoughts of members of the legal community and my own on some of the widely discussed subtopics. The thesis also analyses the most important changes that distinguish the current regulation from the regulation contained in Act No. 40/1964 Coll., Civil Code. The thesis is based on commentary literature, relevant publications and recent as well as older case law of the Czech courts.

The first chapter focuses on the regulation of natural rights, first briefly at the constitutional level, which is important for understanding the solid foundation of natural rights in the legal system. This is followed by the regulation at the civil law level, which is contained in first part of the Civil Code. Furthermore, the thesis examines the institute of liability for damage, the prevention of damage and the basic prerequisites required for the occurrence of damage. The institutes come together in Chapter Three, where the general concept of compensation for injury to natural rights of man is discussed. The most important and extensive part of the thesis is devoted to compensation in the event of injury to health and the death. Within this chapter, the partial claims of the injured party (pain, deteriorated social position and other immaterial harm), the method of determining their amount and the related Methodology of the Supreme Court for the compensation of immaterial harm to health are discussed. It is followed by the issue of secondary victims and compensation for costs related to health care and funeral. The last chapter of this thesis is devoted to pecuniary benefits, to which the injured party is entitled if the legal prerequisites are met and the plaintiff is obliged to provide them in the form of a cash pension.

Key words: natural rights of man, immaterial harm, injury to health